

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

ETNOGRAFIJA BOKELJSKE MORNARICE KAO
NEMATERIJALNE BAŠTINE I ODREDNICE IDENTITETA

DORA BOŽINOVIĆ

Split, 2021.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

ETNOGRAFIJA BOKELJSKE MORNARICE KAO
NEMATERIJALNE BAŠTINE I ODREDNICE IDENTITETA

STUDENTICA:

Dora Božinović

MENTORICA:

prof. dr. sc. Renata Relja

Split, 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. POVIJEST BOKELJSKE MORNARICE	6
2.1. Trodnevno preuzimanje vlasti	8
2.2. Sveti Tripun – zaštitnik grada Kotora	13
3. SVEČANOST SVETOG TRIPUNA (SUDJELOVANJE BOKELJSKE MORNARICE).....	15
4. BOKELJSKI MORNARI I ČASNICI.....	18
4.1. Odora i oružje mornara.....	18
4.2. Odora i oružje časnika.....	21
4.3. Činovi časnika Bokeljske mornarice.....	23
5. OBILJEŽJA I OBILJEŽAVANJA BOKELJSKE MORNARICE.....	24
5.1. Grb Bokeljske mornarice.....	24
5.2. Zastava Bokeljske mornarice.....	25
5.3. Pečat Bokeljske mornarice.....	25
5.4. Svečana pjesma – kolo sv. Tripuna.....	26
5.5. Dani Bokeljske mornarice.....	27
6. MALI ADMIRAL I LODE.....	27
7. KOLO SVETOG TRIPUNA.....	29
7.1. Skladba kola.....	36
8. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA.....	38
8.1. Predmet, ciljevi istraživanja i metode istraživanja.....	38
8.2. Etnografski istraživački pristup	39
8.3. Etnografske metode.....	41
8.4. Predmet i cilj etnografskih istraživanja.....	43
9. BOKELJSKA MORNARICA KAO DIO OSOBNOG I DRUŠTVENOG IDENTITETA TE RAZLOZI OČUVANJA TRADICIJE.....	45

9.1. Utjecaj katoličke vjere na mornaricu u novije vrijeme.....	48
9.2. Međureligijski dijalog odnos katoličke i pravoslavne vjere i Bokeljska mornarica.....	50
9.2.1. BM i procesija sv. Tripuna za vrijeme komunističkog sustava.....	51
9.3. PRIJEPORI VEZANI ZA UVRŠTAVANJE NA UNESCO-vu LISTU NEMATERIJALNE BAŠTINE.....	52
9.4. POVEZANOST UDRUGA MORNARICE U REPUBLICI HRVATSKOJ SA SREDIŠNJICOM U KOTORU.....	55
10. ZNAČAJ PROCESIJE SV. TRIPUNA ZA ČLANOVE BOKELJSKE MORNARICE.....	56
10.1. Iskustvo procesije.....	59
10.2. Moguće promjene.....	61
11. PRIPREME ZA SVEČANOST SVETOG TRIPUNA.....	62
11.1. Priprema odore i oružja.....	62
11.2. Vježbanje i priprema kola.....	64
12. NOŠENJE RELIKVIJA NA DAN SVEČANOSTI SV. TRIPUNA.....	65
12.1. Odabir i pripreme mornara za nošenje relikvija.....	65
12.2. Značaj relikvija za mornara.....	67
13. REZULTATI METODE PROMATRANJA.....	68
14. ZAKLJUČAK.....	79
15. LITERATURA.....	80
16. PRILOZI.....	83
16.1. Protokol polustrukturiranog intervjua	83
16.2. Protokol promatranja.....	85
16.3. Informirani pristanak.....	86
16.4. Popis slika i fotografija.....	87
17. SAŽETAK.....	88
18. SUMMARY.....	89
19. BILJEŠKA O AUTORICI.....	90

1. UVOD

Bokeljska je mornarica najstarije hrvatsko cehovsko društvo koje danas djeluje kao kulturna organizacija u gradovima bokokotorskog zaljeva, te kao bratovština (udruga), u gradovima gdje su Bokelji iz svoga zavičaja, iz raznih razloga, iseljavali kroz povijest.

Prema legendi Bokeljska mornarica nastaje 809. godine kada u Kotor jedrenjakom dolaze relikvije sv. Tripuna. Pri tome događaju, veselju građana pridružuju se mornari koji su bijelim rupcima i plesom pozdravili taj trenutak. Stoga je kolo Bokeljskih mornara, bogato plesnim figurama, postalo neraskidivim dijelom njihova obilježja tako da se dio članova mornara osim odijevanja u odore prilikom procesije obučava i za izvođenje kola.

U statutu grada Kotora iz 1417. detaljno se opisuje ceremonijal proslave sv. Tripuna u kojem sudjeluju i mornari. U najstarijem sačuvanom statutu iz 1463. godine nalazi se podatak o ovoj strogo profesionalnoj organizaciji koja istovremeno sadrži humane i vjerske značajke koje su sačuvane do danas kada je mornarica postala kulturno povijesno društvo.

U susret UNESCO-ovoj zaštiti kao procesu koji otvara problematiku i identitetske kategorije, Bokelji i dalje rade na očuvanju svoje tradicije i simbola vezanih za mornaricu. Izgled odora časnika i mornara, grb i zastava, te plesne figure kola najbolje se manifestiraju tijekom proslave dana sv. Tripuna, osobito u procesiji koja se odvija prvu nedjelju nakon datuma sveca. Mornari se prvo postrojavaju, na trgu sv. Tripuna izvode kolo i u katedrali prisustvuju misi. Nakon mise, praćeni mnoštvom vjernika, nose relikvije sveca u povorci koja prolazi cijelim Kotorom, a po povratku u katedralu, odloživši moći, ponovno odaju počast svecu.

Predanost mornara procesiji Sv. Tripuna koja je neraskidivo vezana uz njihovo djelovanje, promatraču daje bogato etnografsko iskustvo i stanovitu inicijaciju u značenje očuvanja ove nematerijalne kulturne baštine.

2. POVIJEST BOKELJSKE MORNARICE

Povijest grada Kotora usko je povezana s poviješću crkve sv. Tripuna i Bokeljske mornarice. Ne može se zamisliti život i razvitak grada Kotora odvojeno od života i razvitka crkve sv. Tripuna i Bokeljske mornarice. Gradska vlast, crkva sv. Tripuna i Bokeljska mornarica tri su glavne komponente koje su kroz dugi niz stoljeća bile odlučujuće za život i razvitak grada. Prema tradiciji već je prilikom dolaska relikvija sv. Tripuna iz male Azije u Kotor 13. siječnja 809. godine u gradu nastalo veliko veselje, i tom su prigodom kotorski mornari bijelom rupcima i igrom pozdravili dolazak jedrenjaka s moćima sveca (Saulačić, 2017, 2).

Sva profesionalna udruženja zanatlija, pa i pomoraca grada Kotora razvijaju se na zajedničkim temeljima velikoga mediteranskog modela municipalne samouprave. Na tragu klasičnih, grčko-rimskih uzora, nastaju organizacije koje se nazivaju na različite načine (*sodalitates*, *fraternitates*, *scholae*), a kod kojih je zajedničko da zanatlije, štiteći svoje interese, statutarnim, samoupravnim načelima svojih organizacija, predstavljaju bitni, sastavni dio komunalnoga sustava mediteranskih i jadranskih gradova (Milošević, 2010, 11).

Vezano za Kotor još je iz 1363. godine sačuvano srednjovjekovno ime organizacije Pobožnoga društva kotorskih pomoraca („*Pia sodalitasnaviculatorumCatharensium*“). Tada bratovština daruje franjevcima svoju crkvu Sv. Nikole u Kotoru (Čoralić, 2007, 64).

Stoljeće kasnije, 1463. godine, sačuvan je i izvorni statut Bratovštine sv. Nikole iz Kotora („*Liber fraternitatis divi Nicolaimarinariorum da Catharo*“).

Kotorska, drevna i uporna tradicija o nastanku Mornarice govori, međutim, da je Mornarica stvorena u IX stoljeću. Prema tome Mornarica postoji već 12 stoljeća. Tradicija nastanak Mornarice u IX stoljeću povezuje s prijenosom tijela gradskoga zaštitnika sv. Tripuna, te navodi ime bogatoga gradskoga trgovca koji je izgradio prvu crkvu posvećenu tome svecu u Kotoru. Sve se to veže još i za odred mornara i igru kola. Tradicija tvrdi da su relikvije sv. Tripuna u Kotor prenesene 13. siječnja 809. godine i da se spomenuti donator zvao Andreacij Saracenis, a da su kotorski mornari bijelim rupcima i igrom pozdravili dolazak jedrenjaka sa svečevim tijelom. Arheološki nalazi potvrdili su navedeni datum, a također i ime bogatoga trgovca, donatora prvobitne crkve sv. Tripuna. Za priču o mornarima i tadašnjem plesu kola potvrda se djelomično može pronaći u jasnom srednjovjekovnom simbolizmu kola.

Postojanje organizacije pomoraca u Kotoru u IX st. ne mora značiti da je tada postojala udruga tipa Kotorske mornarice. Naime, srednjovjekovna Kotorska, kasnije Bokeljska mornarica, od svoga je početka imala svoje specifične karakteristike, a to su socijalno humana i vjerska komponenta. To je vidno istaknuto u spomenutim nazivima te organizacije iz XIV i XV stoljeća. Kad toga nema, može postojati neka čisto vojna, ili čisto stručna, ili trgovačka udruga, ali ne mora biti i ona čija Kotorska mornarica može biti nasljednik. Kotor je u IX st. sigurno imao svoju mornaricu, ali je ona, po svoj prilici, bila vojna i obrambena organizacija. Nadalje, Kotor je, u XII st., kada je imao svoje gradske galije, morao imati i neku mornaričku organizaciju. Nema nikakvih tragova da su u njima bili vidno prisutni socijalno-humani i vjerski elementi.

U srednjem vijeku, uprava komuna sredozemnoga tipa bila je isključivo u rukama plemstva, preko njihova sudjelovanja u tri gradska vijeća. Pučani, zanatlije i trgovci okupljali su se i štitili svoje interese u posebnim organizacijama. Kotor je imao vrlo razvijene zanate kožara, obućara, krznara, opančara, zlatara, kovača, mačara, oklopara i štitara. Također i razvijene zanate brodograditelja, klesara, bačvara i drugih. Zanati su imali svoje bratovštine, a među njima i pomorci. U doba centralističke korporativne ekonomije, bratovština pomoraca bila je najbrojnija, ekonomski najjača i najuglednija bratovština iz koje su bili isključeni plemići. Ona je bila jedina bratovština koja je bila u stanju izdržavati svoju vlastitu crkvu, posvećenu zaštitniku mornara sv. Nikoli. Za 1745. godinu zabilježena je brojka od 400 članova. Kako je bratovština mornara nastala u Kotoru, kao najrazvijenijem centru Bokokotorskoga zaljeva, nazivala se Kotorska mornarica. Kasnije, naročito od XVI st. do XVIII st., kada je otpočeo razvoj brojnih primorskih naselja i osjećao se dah centrifugalnoga kapitalizma i borbe za profit, dolazi do izdvajanja mjesnih Mornarica, posebno Perasta (Milošević, 2010, 11-12).

Statutom grada Kotora određuje se 17. siječnja 1417. godine ceremonijal za proslavu sv. Tripuna u kojemu sudjeluje i mornarica. Po dokumentima se može utvrditi da od polovice 16. stoljeća Mornarica preuzima glavnu organizaciju proslave sv. Tripuna (Saulačić, 2017, 2).

Kako je već navedeno, sačuvan je Statut Kotorske mornarice iz 1463. god. Opće je mišljenje povjesničara da to nije prvi statut organizacije kotorskih pomoraca, nego da je i ranije postojao Statut, ali nije sačuvan. Statut iz 1463. god. ima naslov na latinskom jeziku dok je tekst statuta ispisan na talijanskom, mletačkoga dijalekta. Na prvom listu Statuta

minijatura je koja predstavlja lik sv. Nikole u inicijalu. Pretpostavlja se da je to djelo velikoga kotorskog i dubrovačkog gotičara Lovre Marinova Dobričevića.

U ovome Statutu bratovština se odredila potpuno profesionalno, uklanjajući iz upravnih struktura kalafate-brodograditelje i ostale članove nepomorice. S druge strane, određen je monopol na profesiju mornara, proglašavajući uporno da nitko ne može ploviti i trgovati ako nije član kotorske bratovštine.

Na čelu Kotorske mornarice bio je gastald, zatim dva sindika, tri prokuratora, gvardijani i kapelan (Milošević, 2010, 13).

Ono što je Kotorskoj mornarici dalo poseban značaj jest spajanje funkcije gastalda, neke vrste stručnoga predvodnika Mornarice s funkcijom lučkoga admirala, koji je, pored ostaloga, u Kotoru zapovijedao odredom mornara. To se dogodilo najkasnije 1493. godine. Praktično je to, osim brojnih humano-vjerskih elemenata iznijetih u Statutu, povlačilo: 1. vođenje i stalno ažuriranje popisa mornara, spremnih za vojne i trgovačke djelatnosti, 2. ulogu neke vrste pomorske policije u bokokotorskom zaljevu, 3. sudjelovanje, po potrebi, u pomorskim ratnim akcijama Mletačke republike, 4. preuzimanje vlasti u gradu tijekom tri dana proslave zaštitnika grada i sudjelovanje u organizaciji i zaštiti te proslave, 5. sudjelovanje u sanitetskoj službi uz kontrolu brodova koji dolaze iz zaraženih krajeva i 6. organizacija pomorske poštanske službe

Admiral je, dakle, uživao veliki ugled u gradu, te se izjednačavao s gradskim dužnosnicima, a ponekad išao kao predstavnik grada i pred Senat u Veneciji (Milošević, 2010, 13).

2.1. Trodnevno preuzimanje vlasti

Vjerojatno je najveći ugled admiral Bokeljske mornarice stjecao zbog privilegije preuzimanja vlasti u gradu. Koliko god se može smatrati da je ta vlast, tijekom svečanosti zaštitnika grada, bila samo neka vrsta dogovorene simboličke igre s mletačkim nositeljem suvereniteta (1420 – 1797.), ipak je ona stalno ukazivala na određene povijesne činjenice i otkrivala mjesto i ugled Mornarice u društvu. Providur je, naime, predavao predstavniku Mornarice grb Republike, koji se nalazio iznad vrata njegove plače, državnu zastavu i ključeve grada, a to je značilo punu javnu vlast u gradu i okolici. Samom admiralu je

predavao sablju i štap. Gradske vlasti bi obustavile rad, a na vratima su bile straže u mornaričkoj nošnji. Vlast je, dakle, bila u rukama Bratovštine i admirala.

Bit ove privilegije je u stalnom obnavljanju povijesne činjenice o dragovoljnoj opciji predaje suvereniteta Mlecima 1420. godine. Na to je Kotor bio vrlo ponosan, a treba podsjetiti da je 15. stoljeće bilo doba izuzetno snažnih osmanlijskih pritisaka i ratnih neprilika, pa je samo neki jaki kršćanski protektor mogao osigurati relativno stabilan život i trgovinu. Mletačka republika je prihvatila slobodno ponuđeni suverenitet po pozivu Kotorana i poštovanje do tada postojećih privilegija. Predajom ključeva i izvršne vlasti obnavljalo se povijesno pamćenje da je Kotor slobodnom voljom, a ne prinudom i osvajanjem prihvatio Mletačku republiku.

Od 16. do 18. stoljeća piraterija na vrlo tragičan način prati pomorstvo Boke kotorske, koje je za dugo vremena bilo ukliješteno između dva jaka piratska osmanlijska oslonca, Ulcinja i Herceg-Novoga. Tijekom tih stoljeća pomorska naselja Boke, koja su ojačala za vrijeme mletačke vladavine, imala su više stotina sukoba s piratima i gusarima, kada je bilo i pravih herojskih borbi u kojima su Bokelji najčešće bili neravnopravni ali ne i gubitnici. Bokeljski mornari su se u susretima s piratima brzo pretvarali od pomorskih trgovaca u hrabre ratnike, a Venecija im je dodjeljivala razne carinske olakšice i privilegije, stimulirajući na taj način antipiratsku djelatnost. Bobrena aktivnost odreda mornarice prelazila je na svaki pojedinačni brod, koji je redovito bio opskrbljen brodskim topovima, i drugim oružjem, pretvarajući se lako u snažnu borbenu jedinicu. Bokeljski pomorac se, umjesto pasivnog vojnika, u rukama Mletaka, pretvarao u aktivnog borca, na vlastitom brodu, imajući mogućnost da trguje i za vlastitu korist (Milošević, 2010, 14-15).

Od 15. pa do kraja 18. stoljeća Kotorska mornarica (Marinarezza di Cattaro) svojim je brodovljem sudjelovala u važnim pomorskim bitkama na Jadranu i šire, primjerice, na strani združenoga kršćanskog brodovlja – tzv. Svete lige i u Lepantskoj bitci 1571. god. s kotorskom galijom „Sveti Tripun kotorski“ (Lupis, 2013, 328).

Iz Boke Kotorske u ovim je stoljećima mnoštvo brodova neprestance plovilo prema Dalmaciji, Peleponesu, Južnoj Italiji, Albaniji, Ankoni, Veneciji, a i prema daljim destinacijama. Trgovalo se sirom, kožom, sušenim mesom, ribom, solju, duhanom, uljem, i dr. Mornarica je bila povlaštena i s pravom na rezerviranje stalnoga pristanišnog mjesta i tržišnog prostora u Veneciji, i to na „Riva degli Schiavoni“, kao i drugim prometnim lukama. Zahvaljujući stjecaju povijesnih okolnosti i postojanju mornarice stanovnici kamenitog i

posnog bokokotorskog zaljeva su se bogatili, a impresivne palače i crkve dopunjavali su ljepotu prirodnog krajolika i dokaz su stalnog ekonomskog rasta (Milošević, 2010,16).

Bratovština Bokeljske mornarice imala je i humanitarnu ulogu, što je bila jedna od njezinih najvažnijih uloga. Uklapalo se to u ponašanje općenito bratovština u primorskim komunama gdje su, pored crkve, humanitarnu ulogu to jest brigu socijalne skrbi obavljale zanatlijske bratovštine. U Statutu Bratovštine mornara iz 1463. god. predviđeni su posebni slučajevi pomoći kod neimaštine, za davanje miraza ženskom djetetu, nedostatka sredstava za sahranu pomorca, ili prijevoz tijela ako je smrt nastupila negdje u stranoj luci, a osobito u slučajevima bolesti i gladi. Predviđen je slučaj smrti i stranoga pomorca u kotorskoj luci (Milošević,2010, 16).

Bokeljska mornarica vezana je i za pomorsko školstvo u Boki kotorskoj. Do 18. stoljeća, to je bilo, kao i svuda po svijetu, isključivo vezano za praksu navigacije, na samim brodovima, bez institucionalnih škola. Do tog stoljeća ni Venecija nije imala institucionalnu školu za pomorce (Milošević,2010, 17).

Za vrijeme Mletačke Republike (1420-1797), čiju zaštitu su Bokelji u sedam navrata tražili, pored mnogih povlastica koje su olakšale pomorsku aktivnost Bratovštine pomoraca, Venecija je potvrdila još ranije ustaljenu praksu da Bratovština prigodom proslave sv. Tripuna, zaštitnika grada, u kojoj je ona sudjelovala u mornaričkim odorama i pod oružjem, igrajući tom prigodom svoje tradicionalno kolo, preuzme za tri dana vlast u gradu, primajući tom prilikom od mletačkih rektora (kao i ranije od gradskog kneza) simbole vlasti: sablju, štap, i ključeve gradskih vrata. Mletačka Republika je priznavala Bratovštini ranije stečenu povlasticu, da prigodom tripundanskih svečanosti podnosi prijedloge za pomilovanje osuđenika. U alegatima Statuta navedena su i brojna dodjeljivanja oprosta od kazni prigodom svečanosti sv. Tripuna. Ovakve prijedloge su mletačke vlasti, skoro uvijek prihvaćale. Te povlastice su pridonijele ugledu Kotorske mornarice i ostale su sve do pada Venecije 1797. godine. Glavni elementi sudjelovanja Mornarice u proslavi sv. Tripuna bili su: autonomni izbor članstva 13.01 („cariche“), najavljivanje glavne svečanosti od strane „malog admirala“ (lode) 27.01., trodnevno preuzimanje izvršne vlasti u gradu 1.02. (grb, barjaci, ključevi grada i zatvora), pravo davanja azila i pravo predlaganja pomilovanja tijekom tri dana prije i poslije Tripundana i 3.02. igranje Kola sv. Tripuna (Saulačić, 2017, 2).

Nakon pada Mletačke Republike, za vrijeme prve austrijske vladavine (1797-1806), Bokeljskoj mornarici bio je zabranjen rad (Milošević, 2010, 18).

Za vrijeme kratkotrajne ruske vladavine Bokom (1806- 1807), Mornarica je ponovno nastavila svoju djelatnost. Poštovano je i prijašnje pravo pomilovanja zatvorenika za vrijeme tripundanskih svečanosti. Tada je veliki broj bokeljskih brodova pod ruskom zastavom sudjelovao u borbama protiv francuske flote (Saulačić, 2017, 3).

Francuzi su za svoje vladavine ponovno zabranili djelatnost Mornarice, a onda je uslijedila i formalna odluka o njenom ukidanju i konfiskaciji njezinih dobara (Milošević, 2010, 19).

Kod drugog austrijskog zauzeća također nije bio dozvoljen rad Mornarice, od 1814 do 1817. godine bilo je dozvoljeno nekim pomorcima da u odorama mornarice sudjeluju u proslavi patrona grada sv. Tripuna (Saulačić, 2017,2-3; Lupis, 2013, 328).

Kotorska mornarica ponovno je uspostavljena 1833. godine sa staleškim ali ne i vojničkim kompetencijama. Međutim, bilo joj je dopušteno da sudjeluje vojnički postrojena i pod oružjem u ophodu gradom jedino prigodom tripundanskih svečanosti.

Nakon revolucionarnih zbivanja u Boki 1848. godine, ponovno dolazi do ukidanja Mornarice. Nastojanjem Bokelja predvođenih kotorskim biskupom Markom Kalogjerom, Mornarica je ponovno obnovljena 1859. godine. Umjesto naziva Bratovština kotorskih pomoraca tj. Kotorska mornarica, osnovana je „Bokeljska mornarica“, s punim nazivom Plemenito tijelo Bokeljske mornarice. Od tada sudjeluje isključivo pod oružjem prilikom proslave Tripundana. Od svojih ranijih funkcija zadržala je tako samo onu koja je bila vezana za proslavu sv. Tripuna (Saulačić, 2017, 3).

Prvi admiral obnovljene mornarice bio je kotorski plemić podrijetlom iz Perasta dr. Tripo konte Smeccchia. Već sljedeće godine naslijedio ga je Luka Pezzi, a od 1862. pa do odlaska biskupa Kalogijere iz Kotora na čelu mornarice je Niko vitez de Mattei. Nakon obnove, Bokeljska je mornarica izgubila svoj staleški, kao i vojni značaj, a jedina vojnička funkcija koja joj je preostala, a imala ju je od samih početaka jest ta da njezini članovi u nošnjama i pod oružjem svake godine svojim nastupom pred kotorskom prvostolnicom veličaju blagdan gradskog zaštitnika sv. Tripuna. Biskup Kalogijera uspio je obnoviti Plemenito tijelo Bokeljske mornarice kao vjersko udruženje- Bratovštinu, što je ona izvorno i bila. Upravo je obnova na osnovi vjerske Bratovštine smetala, a još i danas smeta mnogima koji na silu žele odvojiti njezinu prvotnu zadaću, a to je vjerska katolička udruga ustrojena kako bi pomogla subraći u nevolji(Lupis, 2013, 328-329).

Dobročanin Pavao Kamenarović, pjesnik i narodni zastupnik, u doba je preporoda 1871. god. predložio da Mornarica napravi Statut koji je 1874. god. dostavljen Dalmatinskom namjesništvu na odobrenje. Ciljevi udruženja po Statutu su bili: da se u Bokeljima sačuva živom uspomena na slavna djela njihovih predaka i to sakupljajući se u dane nacionalnoga praznika Bokelja sv. Tripuna, 2 i 3. veljače. Tada bi od Općine primala gradski stijeg s likom sv. Tripuna i to svaki put kada bi nastupala prema propisima Statuta. Statutom su bila određena pravila svečanih nastupa, na održavanju pohvala (loda) od strane maloga admirala, koje su morale biti izvedene na hrvatskom jeziku, na igranje kola Mornarice i na uzvanice koje toj igri moraju prisustvovati. Iako vlasti nisu odobrile predloženi Statut, on je za Mornaricu bio na snazi, jer se ona po njemu upravljala do donošenja novog Statuta Plemenitoga tijela Bokeljske mornarice 1934. god.

Po Statutu iz 1934. precizno su određene dužnosti i funkcije Bokeljske mornarice prigodom i za vrijeme trajanja proslave sv. Tripuna Mučenika pokrovitelja grada i Mornarice (članak 3,7,8,9,10-21). Bokeljska mornarica je nastavila sa svojim radom do talijanske okupacije Boke 1941. god. kada je bila zabranjena (Saulačić, 2017, 3).

Poslije uspostave komunističke vlasti 1944. god. Bokeljska mornarica nastupa u raznim narodnim manifestacijama bez obzira na ranije statute po kojima je nastupala samo u određene dane, ali nije sudjelovala u tripundanskim svečanostima. Naime, komunističke vlasti zabranile su sudjelovanje Mornarice na proslavi blagdana zaštitnika grada (Belan, 2018, 10).

Prvim poslijeratnim Statutom iz 1964. god., u čl. 1. određeno je da se djelatnost Bokeljske mornarice proteže na čitavo područje tadašnje SFRJ. Zanimljiv je čl.2. Statuta Bokeljske mornarice u kojem stoji „Grb Bokeljske mornarice je crtež staroga grada Kotora sa zidinama postavljenim na dlan desne ruke“ (ne kaže se da je to ruka sv. Tripuna).

Poslije 45 godina tradicija je obnovljena 1990. god. kada se zaigralo kolo 1182. put pred katedralom sv. Tripuna u čast zaštitnika Kotora i Kotorske biskupije po istom protokolu kao i zadnjih stoljeća (Saulačić, 2017, 3).

U XII. figuri u Kolo ulaze predstavnici crkve i države čime se iskazuje čast Svecu, a u srednjem vijeku ovo Kolo se igralo u crkvi oko relikvija sv. Tripuna (Saulačić, 2017, 3).

2.2. Sveti Tripun – zaštitnik grada Kotora

Svetac (svetica) u teološkom smislu riječi je osoba koja se za života istaknula kršćanskim krepostima (u vjeri, ufanju, ljubavi, pravednosti, velikodušnosti i sl.) u herojskom stupnju, te je osim toga, za života ili poslije smrti činila čudesa, iako ona nisu nužna da netko bude proglašen svecem. K tome, treba biti od crkve proglašena svetim, odnosno proći kroz stroga ispitivanja crkvenoga sudišta nakon kojega je uslijedila kanonizacija (Gugić, 1995, 2).

Sveci se štiju svetkovanjem njihovih blagdana, građenjem svetišta, crkava, i drugih ustanova nazvanih po njima i njima posvećenima, molitvama za njihov zagovor kod Boga i držanjem njihovih slika i kipova u kućama, crkvama, školama i na drugim mjestima. Razlozi zazivanja svetaca i molitve za njihov zagovor nalaze se u nauku o općinstvu svetih, što znači u vjeri da se molitvom ostvaruje zajedništvo s pokojnima, i da pokojni mogu djelotvorno moliti za žive (Suvremena katolička enciklopedija sv. 4, 2005, 160).

Tripun, sveti, mučenik (lat. Tryphon; hrv. još i Trifun, Trifon) zaštitnik je Kotora i naslovnik kotorske katedrale (Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, 1979, 571).

Sv. Tripun rođen je oko godine 232. u Frigiji, gradu Kampsadi koji je tada bio u sastavu rimske provincije Apamea. Ta je regija došla pod rimsku vlast 116. godine poslije Krista i zauzimala je veliki dio Male Azije, te je u III. stoljeću pored Rima imala najveći broj kršćanskih zajednica. Već u IV. stoljeću bila je biskupsko središte.

Iz jednog kodeksa armenske redakcije saznaje se da su Tripunovi roditelji bili kršćani, koji su svojem djetetu dali tada dosta uobičajeno ime čiji je etimološki korijen „Truph“, što znači: „osoba plemenitog duha“. Na latinskom i grčkom Tryphon, a na hrvatskom, kako već bilježi nadbiskup Andrija Zmajević u XVII. stoljeću: „Našijem slovinskijem jezikom Tripun rečen“(Belan, 2002, 11).

Još kao dijete Tripun je ostao bez oca i svu brigu za njegov kršćanski odgoj preuzela je njegova majka Eukarija.

U progonstvu, kojeg je dekretom u prosincu 249. godine proglasio rimski imperator Decije, a koje je trajalo do siječnja 250. kao sedmo progonstvo počevši od Nerona, a prvo koje je obuhvatilo čitav teritorij rimskog carstva, mučeničkom smrću, stradao je i mladi Tripun.

U progonstvima su kršćani (odrasli i djeca) bili primoravani da prinesu žrtvu, često nekoliko zrna tamjana, pred statuom velikog cara. Za jednog kršćanina kojemu su poganski kultovi bili strani, a idolopoklonstvo zabranjeno, odbijanje je značilo oduzimanje svih dobara, tamnicu, prisilne radove, mučenja, pa i smrt, sve to nakon redovnog procesa. Tako je i sv. Tripun iz svog mjesta rođenja odveden u Niceju gdje mu je pred prefektom cijele Male Azije, Akvilinom, održan sudski proces. Iz kodeksa *Martyrium s. Tryphonis Graecum* (X – XI st.) za kojega se smatra da najvjernije prenosi akte procesa, na upit prefekta: „kojeg si stanja?“, Tripun je priznao da je kršćanin. Nakon trodnevnog mučenja, kojim je trebalo prisiliti mladog Tripuna da prinese žrtvu bogovima i tako bude upisan u knjigu apostata, Tripunu je odrubljena glava. Njegovo tijelo preneseno je u Kampsadu, zatim u Carigrad, a iz Carigrada u Kotor (Belan, 2002, 12; Gugić, 1995, 2-3).

U Kotor je tijelo sv. Tripuna preneseno 809. godine, a kotorski plemić Andrija Saracenis podigao je u svečevu počast crkvu. Crkva je bila okrugla (rotonda), ili presvođena, kako spominje polovicom X. stoljeća bizantski car Konstantin Porfirogenet. Do polovice XII. st. Kotorani su u čast sveca podignuli drugu, velebnu, s tri lađe, romaničku crkvu, katedralu (Gugić, 1995, 3).

Dan mučeništva sv. Tripuna je 2. veljače, ali zbog blagdana Svijećnice prvotna Crkva je blagdan ovoga sveca prenosila dan prije ili dan poslije 2. veljače. Postcipiran, tj. 3. veljače, nalazi se u poznatom benediktinskom martirologiju (*Usuardi Martyrologium*, IX. st.), u kapuanskom kalendaru (XI. – XII. st.), kao i u kotorskom kalendaru (XV. st.). Kada je 1582. godine došlo do promjene julijanskog u gregorijanski kalendar, papa Klement VIII. dekretom je od 17. rujna 1594. potvrdio slavljenje sv. Tripuna za kotorsku biskupiju na dan 3. veljače. U Kotoru se danas sv. Tripun liturgijski slavi još: 10. studenoga- Mali Sveti Tripun i 13. siječnja – Prijenos Svetih Moći (Karike) (Belan, 2002, 13).

3. SVEČANOST SVETOG TRIPUNA (SUDJELOVANJE BOKELJSKE MORNARICE)

Veze Bokeljske mornarice, tj. Bratovštine kotorskih pomoraca ili Katorske mornarice neraskidive su s proslavama, zaštitnika grada Kotora sv. Tripuna. Povijest grada Kotora usko je povezana s poviješću crkve sv. Tripuna i poviješću Bokeljske mornarice. Gradska vlast, katedrala sv. Tripuna i Bokeljska mornarica tri su glavne komponente koje su kroz dugi niz stoljeća bile odlučujuće za život i razvoj grada Kotora (Saulačić, 2010, 347).

Sve od 809. godine, od trenutka dolaska relikvija sv. Tripuna u Kotor, kako kaže tradicija, pa sve do XIX stoljeća Bokeljska mornarica imala je važnu ulogu u životu grada, kako vojnu, gospodarsku, tako i humanitarnu i kulturnu. U XIX stoljeću pa sve do danas ostala je njezina kulturna i identitetska uloga.

U prošlosti svečanosti sv. Tripuna počinjali su 13. siječnja. Katorska crkva slavi toga dana uspomenu prijenosa svečevih moći. Tada se slavio prijenos svečeva tijela, a opat samostana sv. Jurja pod Perastom služio je prvu večernju i susljednu svečanu misu. Iza službe Božje okupili bi se mornari i izabrali dva kapetana. Glavni zapovjednik bio je admiral, koji je bio državni lučki namještenik i čija je služba trajala prvo šest godina, kasnije doživotno.

Oko podne 27. siječnja okupljalo se časništvo da bi pred stolnom crkvom razvilo državnu i svečevu zastavu. Pred crkvama stajao je po jedan stup, na koji bi se popeo odabrani dječak, koji bi prije razvitka stijega izrekao Pohvale ili Lode. Na koplje Svečeve zastave pred katedralom stavljao se križ. Postavljanje stijega bilo je popraćeno zvonjavom zvona, a glazba bi odsvirala državnu himnu. U društvenim prostorijama slijedila bi kratka počast, za vrijeme koje je admiral, ili u njegovom odsustvu najstariji časnik, nazdravio kralju (duždu).

Ranim jutrom 1. veljače dolazili su mornari iz grada i okolice, odjeveni u svečanom ruhu i naoružani skupocjenim oružjem te bi časništvo preuzelo zapovijed. Mornari su razdijeljeni u tri dijela, išli do providurove palače, od kojega bi primili grb republike, koji je stajao na vratima palače, i državnu zastavu. Providur bi, u znak vlasti, predao admiralu svoju sablju i štap. Mornarica bi zatim od izvanrednog opunomoćenika primila ključeve gradskih vrata. Mornari bi u redovima obilazili potom tri puta oko stijega pred katedralom i pozdravljali ga pucanjem iz pušaka. Zatim bi u crkvu odložili grb i stijeg, a ključeve grada

admiral bi zadržao kod sebe. Primivši vlast nad gradom u svoje ruke, Mornarica je preuzimala skrb oko poretka i sigurnosti.

U jutro 2. veljače Mornarica je prisustvovala skupno sv. misi u kolegijalnoj crkvi sv. Marije u Kotoru. Iza svečanog ručka, koji se priređivao pred katedralom i kojemu su pribivali predstavnici vlasti, prenosile su se relikvije iz raznih crkava u katedralu. Prije svečane večere mornari su plesali pred biskupom, providurom i gradskim sucima kolo sv. Tripuna. Katedrala je bila svečano urešena. Za vrijeme službe božje, dio mornara čuvao je kod relikvija počasnu stražu, a dio njih je, uz sudjelovanje svih bratovština s upaljenim svijećama, pratio, „Slavnu Glavu“, koja se je nosila bolesnicima i redovnicima zatvorenim u samostanima. Ophod se nazivao „processionmuta“ jer je bilo isključeno svako pjevanje.

Trećeg veljače, kad je svečanost imala svoj vrhunac, već je zorom narod iz okolice dolazio u grad. Dolazile su i „vojvode“ s odredima oružanih seljaka. Jutrom su se služile sv. mise, a pred katedralom Mornarica je ponovno igrala Tripundansko kolo. Iza mise slijedio je svečani ophod po gradu s moćima sv. Tripuna i drugih svetaca, u kojemu su sudjelovale civilne i vojne vlasti i sve bratovštine pod svojim barjacima. Moći bratovštine sv. Križa nosila su četiri svećenika, a kovčeg sv. Tripuna četiri kanonika. Biskup s pratnjom išao je ispod skupocjenog baldahina koji je nosilo šest plemića. Mornarica je stupala pod oružjem podijeljena u dva reda. Na čelu je stajao major, iza njega tri časnika, potom dio mornara. Slijedila je državna zastava i grb, zatim admiral, praćen s dva kapetana. Drugi odio zatvarala su tri časnika, a iza njih stupao je poručnik. Sa strana išla su dva dočasnika, koji su pazili da se odred kreće u redu. Poslije podne, iza gozbe, u pratnji odreda mornara, svete moći vraćale su se na svoja prvotna mjesta.

Petog veljače poslije podne mornarica je vraćala državni grb, zastavu i ključeve grada, a admiral štap i sablju providuru. Potom su se spuštali svečevi državni stijeg, a biskup, providur, gradski suci i časnici Mornarice priređivali su bogate stolove. Admiral je obilazio te stolove, poigravši oko njih te s njih uzimao svu zatečenu hranu i piće. Dio toga se rabio za nastavak veselja, a dio u dobrotvorne svrhe (Stjepčević, 2003, 62-65).

Osim u dane svečanosti sv. Tripuna, „Slavna Glava“ se, po starom običaju, izlaže na glavnom oltaru katedrale i treće Nedjelje po Duhovima – Pokroviteljstvo sv. Tripuna, 1. studenoga – Svečanost sv. Svetih, 10. studenoga – Mali Tripundan i 20. studenoga – Prijenos Glave.

Nakon pada komunističkoga sustava, u kojemu je Bokeljskoj mornarici bilo zabranjeno sudjelovanje u proslavi dana sv. Tripuna, poslije 45 godina tradicija sudjelovanja je obnovljena 1990. godine.

Svečanost je 1990. godine po tradiciji započela tjedan dana prije svečevoga dana, tj. 27. siječnja, podizanjem stijega (bijela zastava s likom sv. Tripuna), na lođi katedrale u Kotoru i čitanjem loda od strane maloga admirala. Time je najavljena nastupajuća svečanost, a opet po tradiciji, Mornarica je odala počast stijegu.

Navečer 2. veljače, za vrijeme svečane službe Božje, po tradiciji, ugledni su građani katoličke i pravoslavne vjere kadili moći sveca, a mornari Bokeljske mornarice čuvali su počasnu stražu.

3. veljače 1990. godine, na samu feštu, točno u 10 sati Mornarica je svečano postrojena pred katedralom, a časnik je podnio prijavak majoru (novi admiral tada nije bio još izabran). Prijavak je glasio: "Gospodine majore, odred starodrevne Bokeljske mornarice postrojen je u slavu Boga i sv. Tripuna". Nakon prijavka, kolovođa je zatražio od biskupa blagoslov da može započeti igrati starodrevno kolo sv. Tripuna. Odred Bokeljske mornarice je zatim, uz sviranje kotorske gradske glazbe, zaigrao kolo uz svečevu čast. Poslije odigranog kola, u katedrali je održana sv. misa, a zatim je procesija krenula ulicama grada sa svečevim relikvijama. Odred Mornarice nosio je moći raznih svetaca postavljenih na katafalku (postolje na kojem su postavljene relikvije svetaca). Sudjelovanje Bokeljske mornarice je te 1990. god., kao i kroz mnogo stoljeća prije, ponovno uveličalo svečanost patrona grada Kotora (Saulačić, 2010, 351-352).

U Statutu Bokeljske mornarice 809 iz 2011. god., u čl. 36., određeno je nastupanje Glavnoga odreda Mornarice na svečanostima sv. Tripuna na sljedeći način:

13. siječnja: Izbor Malog admirala. Na ovaj dan, tzv. „karike“ (tal. incaricare-zadužiti), Admiralat Bokeljske mornarice tradicionalno bira Malog admirala.

27. siječnja: Lode. Točno u 12 sati, prigodom uzdizanja stijega sv. Tripuna, Mali admiral s lođe katedrale izgovara lode, pohvalni govor sv. Tripunu. Pored Malog admirala sudjeluju ađutant, poručnik i osam mornara u nošnjama (Kotorska podružnica po tradiciji).

2. veljače: Svečana večernja misa i kađenje svetih moći (kod kađenja sudjeluju po šest građana katoličke i pravoslavne vjeroispovijesti). Sudjeluje šest mornara iz Kotora u

nošnjama, od kojih četvorica iz relikvijara prenose „Palket“ s relikvijama (rukama i nogama) svetaca, i dva mornara s helebardama koji čuvaju relikvije. Za vrijeme svečane večernje mise kopljanici drže počasnu stražu.

3. veljače: Tripundan. Po dva kopljanika drže počasnu stražu pored relikvije u 10 i 18 sati (Kotorska podružnica, tradicionalno). Na procesiji u čast sv. Tripuna sudjeluje Glavni odred po protokolu: Odred podružnice Kotor s gradskom glazbom Kotor dočekuje odred podružnice Tivat s gradskom glazbom iz Tivta i odred podružnice Herceg Novi, ispred Glavnih gradskih vrata. Zajednički dolaze do Doma Bokeljske mornarice 809, gdje se formira Glavni odred Mornarice i podnosi prijavak viceadmirala. Tako formirani Glavni odred, uz pratnju gradskih glazbi Kotora i Tivta, obilazi grad, dolaskom na trg ispred katedrale sv. Tripuna, postrojava se naspram južnoga zvonika, podnosi se prijavak admiralu, nakon čega se igra tradicionalno kolo sv. Tripuna u koje na završetku ulaze admirali, ađutant, barjaktari sa zastavama, biskup, gradonačelnik i eventualno neki visoki gost. Po završetku mise kompletan Glavni odred sudjeluje u procesiji ulicama i trgovima grda, a osam mornara iz odreda nose relikvije svetaca (Palket) uz pratnju dva kopljanika iz Tivta, a druga dva iz Kotora prate stjegove (Statut Bokeljske mornarice 809., 2011, 29-30).

4. BOKELJSKI MORNARI I ČASNICI

4. 1. Odora i oružje mornara

Odora koju nosi odred Bokeljske mornarice na raznim svečanostima, prema predanju vuče korijene iz 16. stoljeća. U elementima nošnje i usmenoj tradiciji o tome, jasni su prekomorski utjecaji Italije i Španjolske (Milošević, 2010, 17). U genezi odijela mornara zasigurno je najveći udio imala nošnja drugih priobalnih dalmatinskih krajeva, ali su također snažni utjecaji i drugih mediteranskih zemalja, osobito Italije i Španjolske (T. Aralica, V. Aralica, 1996, 174).

Odora je izrađena od crne svile, ukrašena srebrnim ili zlatnim vezivom i pucima (gumbima).

Na glavi mornari nose svilenu plitku kapicu „čevericu“, s tapalakom od crvenoga velura na kojem je cvijet sa spiralnim tučkom i listićima od srebrne žice.

Fotografija 1. *Bokeljski mornari* Izvor: *privatna arhiva istraživačice*

Na gornjem dijelu tijela mornari nose bijelu košulju, često ukrašenu naprijed sa čipkama, sa srebrnim, pozlaćenim pucima. Iznad košulje dolazi „ječerma“ – vrsta prsluka bez rukava, naprijed bogato ukrašena gajtanima i srebrnim pucima. Umjesto „ječerme“ može se nositi i „presomitača“, koja se u prošlosti češće nosila, a danas rjeđe. „Presomitača“ je također vrsta prsluka s dva reda srebrnih filigranskih puceta, obrubljena zlatnim ili srebrnim rezom. Preko košulje i „ječerme“ oblači se kaputić - „koret“, izrađen od crne, obične ili lanene svile. Jako je otvoren naprijed, da se dobro istakne ukrašena „ječerma“ i malo oružje koje mornar nosi o pasu. Koret je ukrašen srebrnim ili zlatnim vezom i gajtanima s prednje strane (Milošević, 2010, 17; T. Aralica i V. Aralica, 1996, 174).

Na nogama mornari oblače crne kratke, široke gaće s naborima. Gaće su vrlo široke (6-8 metara svile), zbog čega su u gornjem dijelu vidno „nabušene“, dok se prema koljenu jako sužavaju uz samu nogu. Ispod koljena dolaze crne svilene čarape – „bječve“. Ranije su potkoljenice bile ukrašene velurnim „getama“. Cipele su crne, niske i otvorene. Nazivaju se „crevlje“, a ponekad i „gondole“, „mulice“ i „škarpine“.

„Ječerma“ i gaće čvrsto su povezani širokim i obojenim dugim pojasom. On je jednobojan od crvene, plave(ljubičaste) ili crne svile. Iznad njega opasan je „ćemer“ izrađen od baršuna. „Ćemer“ ima ti pregrade iste dužine, ali različite visine. Svaka pregrada je predviđena za uvlačenje po jednog pištolja ili noža. Pero „ćemera“ prekriva oružje služeći kao dekoracija i zaštita. Ranije se ukrasima i motivima izvezenim na perima iskazivala i politička opredijeljenost nositelja. Sredinom 19. stoljeća najčešći motiv bio je šestokraka zvijezda s hrvatskom zastavom, odraz ilirske ikonografije. Kasnije je čest habsburški grb, hrvatski grb ili neutralni vegetabilni motiv. Danas su na „ćemeru“ (šivenima u suvremeno doba) motivi grba bokeljske mornarice odnosno grada Kotora ili vegetabilni motiv. Poneki mornar, kod koga je preostao „ćemer“ izrađen u 19. stoljeću, na njemu još ima motiv hrvatske trobojnice. „Ćemer“ se pričvršćuje oko pasa vezicama, a zatim se omotaje jednobojnim pojasom iznad kojeg vire pera „ćemara“ (T. Aralica i V. Aralica, 1996, 175; Mihaliček, 2010, 324/325).

Danas mornari oko vrata nose crnu „leptir mašnu“. Ona nema veze sa starom nošnjom odnosno odorom, a preuzeta je negdje pri kraju 19. stoljeća. Na izvornim starim portretima bokeljskih mornara iz 18. i 19. stoljeća vidi se da se košulja ranije zakopčavala oko vrata jednim ovećim srebrnim pucetom ili presavijenim rupcem. Budući da se „leptir mašna“ nalazi na jako istaknutom mjestu, ona po mišljenju znatnog broja povjesničara i povjesničara umjetnosti kvari izgled cjeline i daje pogrešan dojam o relativnoj recentnosti cijele nošnje. Stoga bi je valjalo zamijeniti, odnosno u odoru vratiti ili dekorativno puće ili presavijeni rubac, koji bi se uklopili s ostalim dijelom odore.

O pasu mornara, s desne strane, obično se stavljaju dvije pozlaćene ili srebrne „ćese“. To su malene ukrašene kutijice za nošenje naboja, puščanoga praha ili ulja za podmazivanje oružja. Uz to ide i ukrašeni „tobolac“ za duhan, kresivo i druge sitnice.

Trebalo bi vratiti još jedan detalj odore, koji je ranije bio uklonjen. Odora ima jedan ružan „prazan prostor“ koji također djeluje neukusno. Radi se o dijelu od plitkih cipela, preko donjeg suženog dijela gaća, do koljena. Ranije su tu morale biti dokoljenice ili „gete“, a njihovim vraćanjem u odoru dobila bi se estetska cjelovitost nošnje.

Uz odoru ide i, često veoma bogato, oružje. Osnovno oružje mornara je puška, koja se pri stupanju i svečanostima drži preko ramena odnosno uz tijelo. Puške su tipa „Džeferdar“ ili „šaralija“ a mogu biti i tipa „roga“ , „karanfilki“ i „čibuklija“. „Džeferdar“ je puška turske

provenijencije, a „šaralija“ mletačke. Puške su često s kundacima okovanima srebrnim limom, a ponekad je u njemu uloženo i polu drago kamenje ili koralji. U 18. i 19. stoljeću „Džeferdari“ su se proizvodili u Boki te u njezinoj okolini, u dubrovačkom zaleđu i u istočnoj Hercegovini.

O pasu mornar je ranije obično nosio dva pištolja, na način da se svaki od njih uvlačio u posebnu pregradu „ćemera“. Najčešći bokeljski pištolj – kubura bio je tipa „ledenice“, to je vrsta balkanskih pištolja koja pripada širokoj skupini, poznatoj pod imenom „šilje“ ili „celine“. Pištolji su u cijelosti ili većim dijelom pokriveni lijevanim srebrnim okovima, s floralnom ornamentikom u visokom reljefu. Jabuka drška bila je izdužena, jajolika. Najljepša vrsta bokeljskih pištolja je „zlatka“, čiji je rukohvat i usadnik također izrađen od lijevanog srebra, ali drugačijeg oblika nego u ledenice. Ime su dobili po pozlati na rukohvatu.

U novije vrijeme, bokeljski mornari sve manje pri svojim svečanostima koriste staro oružje iz pomorskoga muzeja Kotor, a sve više replike oružja. Nažalost, replike pištolja-kubura, koje su izrađene u zadnjih četrdesetak godina ne odgovaraju ni tipu ni izgledu pištolja koji su izvorno koristili mornari. S puškama je Bokeljska mornarica imala više sreće jer je, zahvaljujući odgovornosti osoba koje odlučuju u Mornarici, te ozbiljnosti osoba koje izrađuju replike (domaći ljudi), napravljen veći broj replika izvornih „šaralija“ koje u potpunosti odgovaraju povijesnom izgledu i liku bokeljskog mornara.

Uz kubure, mornar o pojas zatiče i nož. Nož je kratak ili poludug i predstavlja inačice turskoga jatagana. Sječivo noža je u pravilu ravno, dok su mu držak i korice u cijelosti ili većim dijelom prekriveni srebrnim ili mjedenim lijevanim okovima. Okovi mogu djelomično biti pozlaćeni i ukrašeni dekorativnim motivima (T. Aralica i V. Aralica, 1996, 176; Milošević, 2010, 18).

Bokeljski mornar danas za pojasom nosi jedan primjerak pištolja-kubure, a vrlo rijetki, uz pištolj, za pojas zatiču i nož. Ne rijetko se događa da mornar oko pasa ne pričvršćuje „ćemer“ već samo ima svileni dugački jednobojni pojas.

4.2. Odora i oružje časnika

Pored običnih mornara hijerarhija Bokeljske mornarice poznaje i dočasničke i časničke činove. Barjaktari, kopljanici i kolovođe nisu dočasnici već mornari koji obavljaju

izvjesnu funkciju u okviru svečanosti u kojima sudjeluje mornarica. To su zvanja u aktivnom sastavu Bokeljske mornarice (Statut Bokeljske mornarice 809., 2011, 31).

Barjaktar je odjeven kao običan mornar, ali umjesto puške, pištolja i noža pripasuje jedino mač.

Činovi, od vodnika navise, nose dolame umjesto koreta i časničke kape umjesto „čeverica“. Časnički činovi: poručnik, prvi poručnik, prvi kapetan, drugi kapetan, drugi major, prvi major, viceadmiral i admiral, međusobno se razlikuju po ukrasima na kapi i po oznakama činova na lijevom rukavu dolame. Admiral se od svih izdvaja bijelom perjanicom od nojevog perja, „zlatnom“ sabljom i čizmama.

Odora časnika Bokeljske mornarice ima ishodište u narodnoj odjeći pomorskog časnika 18. stoljeća. Prema brojnim slikovnim prikazima, bokeljski pomorski časnici su u tom stoljeću nosili dvije vrste odora. Jedna je u cijelosti bila identična onodobnoj zapadnoeuropskoj plemićkoj, odnosno bogatoj građanskoj odjeći s frakom, izvezenim prslukom i trrogim šeširom. Takva je bila i odjeća mletačkih pomorskih časnika, ratne i trgovačke mornarice. Druga vrsta odjeće bila je narodna nošnja s „ječermom“, srebrnim filigranskim pucima, širokim hlačama i krznanim kalpakom. Ta odjeća bila je srodna odori viših časnika, serdara i pukovnika mletačkih dalmatinskih krajeva (primjeri portreta kapetana Josipa Kolovića iz Perasta i Petra Kamenarovića iz Dobrote – Mihaliček, 2010, 332-333; T. Aralica i V. Aralica, 1996, 177).

Svečana odora bokeljskog časnika iz sredine 19. stoljeća je svojevrsna kombinacija zapadnih modnih nastojanja i narodnog odijela. Časnik je u tom stoljeću na glavi nosio dvorogi šešir koji je istovjetan tadašnjim šeširima austrijskih pomorskih časnika. Takve šešire časnici su nosili do 1918. godine. Nakon toga koriste krznene kalpake po uzoru na staro narodno odijelo 18. stoljeća, ali i zbog otklona od razdoblja habsburške monarhije.

Časnička dolama izrađena je od crne svile, a na prsima i leđima ukrašena je zlatnim kitama. Na lijevom rukavu ima oznaku čina izrađenu od zlatne vrpce. „Ječerma“ je također izrađena od crne svile i ukrašena istovrsnim kitama, dok je svileni prsluk crvene ili ljubičaste boje.

Na nogama časnik ima mornarske široke gaće s naborima i crne čarape - „bječve“ te cipele- „crevlje“. Admiral i viceadmiral nose poseban tip hlača uvučen u dugačke crne čizme.

Njihovi kalpaci su bijele boje s oznakama činova i bijelim perjanicama. Do 1918. i oni su na glavi nosili dvoroge šešire.

Jedino časničko oružje danas je sablja. Nekada su časnici bili naoružani najčešće mačem tipa „schiavona“, karakterističnim za čitavo hrvatsko područje istočnoga Jadrana. Taj mač ima veliku košaru s tri reda mrežica na vanjskom rubu, što je bio razvojno najmlađi oblik te vrste mačeva, koji su se u drugoj polovici 18. stoljeća proizvodili i u Kotoru. Takve mačeve časnici Bokeljske mornarice nosili su sve do druge polovice 19. stoljeća, pa i u 20. stoljeće. Uz taj mač korištena je i sablja posebna oblika, tipična upravo za Boku. Dršci tih sablji izrađeni su od dvije spojene lijevane srebrne polovice, ukrašene reljefnom dekoracijom. Držak ima oblik vrata i glave monstruma, morskog čudovišta. Slični dršcima dugih bodeža i kratkih mačeva turskog sječiva. Križnice sablje su od lijevanog srebra, a prednji krak križnice vezan je s glavom drška lančićem na kojemu je mala pločica. Korice su u većem dijelu okovane s tri dulja okova od srebrnoga lima, ukrašenog iskucavanjem i graviranjem. Opisane sablje zamijenile su mačeve „shiovone“ koji su se koristili dulje od 250 godina (T. Aralica, V. Aralica, 1996, 178; Mihaliček, 2010, 332-337; Milošević, 2010, 18).

U najnovije vrijeme izrađuju se od strane domaćih mačara (Tivat, Donja Lastva) replike mača „schiavona“ i to baš onoga tipa najkarakterističnijeg za časnike Bokeljske mornarice iz 18. stoljeća. Tako lik časnika postaje vjerodostojniji odnosno sličniji likovima časnika s mnogobrojnih sačuvanih osamnaestostoljetnih portreta.

4.3. Činovi časnika Bokeljske mornarice

Bokeljska mornarica poznaje činove dočasnika i časnika.

Činovi dočasnika Mornarice su:

- vodnik;
- mlađi vodnik.

Činovi časnika Mornarice su:

- admiral;
- viceadmiral;
- prvi i drugi major;
- prvi i drugi kapetan;
- prvi poručnik i poručnik.

Fotografija 2. *Admiral, biskup, viceadmiral i mali admiral*
Izvor: *privatna arhiva istraživačice*

Uz časnike i dočasnike postoje i zvanja u aktivnom sastavu Bokeljske mornarice, a to su:

- glavni barjaktar i njegovi zamjenici;
- glavni kolovođa i zamjenici i zadnji od kola i njegovi zamjenici, koji se po pravilu biraju iz različitih podružnica;
- ceremonijal-majstor;
- Mali admiral Bokeljske mornarice (Statut Bokeljske mornarice 809., 2011, 31).

5. OBILJEŽJA i OBILJEŽAVANJA BOKELJSKE MORNARICE

5.1. Grb Bokeljske mornarice

Slika 1. Grb Bokeljske mornarice

Izvor: <https://www.facebook.com/groups/185753325760/> (20.5.2021.)

Grb Bokeljske mornarice je povijesni grb grada Kotora s trakom na kojoj je natpis „Fides et honor“ (Statut Bokeljske mornarice 809., 2011, 18, čl. 5.st.1.).

Grb se sastoji od štita podijeljenoga vodoravnim gredom na dva dijela s tim da je gornji dio grba okomitom gredom također podijeljen na dva dijela. U gornjem lijevom (heraldički desnom) polju lik je sv. Tripuna koji u desnoj ruci drži grančicu masline, a u lijevoj maketu grada Kotora. U gornjem desnom (heraldički lijevom) polju prikazana je gradska obrambena kula. Na donjoj polovici štita prikazan je u profilu lav u trku. Lav nema karakteristike mletačkog lava (krila i evanđelje sv. Marka). Iznad štita traka je s natpisom „Fides et honor“ (Vjera i čast).

5.2. Zastava Bokeljske mornarice

Zastava Bokeljske mornarice 809 ima oblik pravokutnika razmjera 1:1,5m, od bijele je svile, s grbom Bokeljske mornarice 809. Na strani koplja vise dvije crvene trake, širine 12 cm i dužine koja odgovara visini zastave. Na jednoj je strani ispisan zlatnim slovima: Bokeljska mornarica 809, a na drugoj strani: „Fides et honor“ (Statut bokeljske mornarice 809, 2011, 18) – čl.6.

5.3. Pečat Bokeljske mornarice

Danas je pečat Bokeljske mornarice okrugloga oblika i sadrži iste elemente kao i grb Mornarice. U krugu pečata ispisan je naziv: Bokeljska mornarica 809-Kotor(Statut Bokeljske mornarice 809., 2011,18)- čl. 5.,st .2.

Podružnice hrvatske bratovštine Bokeljske mornarice u Republici Hrvatskoj imaju svoje posebne pečate.

Fotografija 3. Pečat Bokeljske mornarice, podružnice Tivat Izvor: privatna arhiva istraživačice

5.4. Svečana pjesma – kolo sv. Tripuna

Prema čl. 7. Statuta Bokeljske mornarice 809., Mornarica ima svoju svečanu pjesmu čija je jedna od strofa:

„Uljezimo svi u kolo;
Rukama ruke pružimo;
Pokažimo svima okolo;
Da slogu bratsku vriježimo.“

U članku se dalje navodi da je na taj tekst skladana glazba za puhački orkestar, koja prati igru kola Bokeljske mornarice 809. Riječi svečane pjesme i njezina glazbena kompozicija prilog su Pravilniku o odori, činovima i nastupima aktivnog sastava Bokeljske mornarice 809. (Statut Bokeljske mornarice, 2011, 18).

Svečana pjesma iz navedenoga članka ustvari je pjesma sv. Tripunu koja prati kolo sv. Tripuna. Zbog nasilnih promjena vezanih za Bokeljsku mornaricu, koje su se dogodile u razdoblju nakon 1945. godine, kada su Bokeljskoj mornarici zabranjeni nastupi na religijskim svečanostima pa tako i na svečanosti u čast sv. Tripunu, očito je došlo do potpuno krivih tumačenja i kola i pjesme sv. Tripunu. Naime u doba komunističkoga režima kolo sv. Tripuna nazivano je kolom Bokeljske mornarice, a pjesma tome svecu predstavljena je kao pjesma mornarice. Nažalost i u danas važećem statutu Bokeljske mornarice 809, Kotor nije jasno označeno u čije ime i čast je napisan tekst pjesme, komponirana skladba i osmišljeno kolo.

Sve to, povijesno se odnosi na sv. Tripuna, a Bokeljska mornarica samo je izvođač kola u čast sveca zaštitnika grada i čitavoga zaljeva. Tako je bilo sve do 1945. pa bi tako trebalo biti i danas nakon ukidanja totalitarizma i uspostave demokracije. Valja i Bokeljskoj mornarici i kolu koje izvodi vratiti izvorni smisao.

5.5. Dani Bokeljske mornarice

Dan Bokeljske mornarice je 26. lipnja, dan proglašenja prvoga sačuvanoga Statuta Bratovštine sv. Nikole mornara u Kotoru, iz 1463. godine (Statut Bokeljske mornarice, 2011,18) – čl. 8.

15. svibnja – Zavjetni dan

17. travnja – Dan Podružnice Tivat

29. rujna – Dan Podružnice Herceg Novi

6. MALI ADMIRAL I LODE

U Bokeljskoj mornarici bira se, pored admirala, i mali admiral. Za malog admirala bira se dijete do 12 godina života, a u svojim javnim nastupima prati admirala. Predstavlja simbol generacijskog kontinuiteta u organizaciji, uz dužnost da osam dana prije svečanosti sv. Tripuna (27. siječnja) izgovori lode.

Mali admiral u odori mornara Bokeljske mornarice simbolizira pomlađivanje i napredak Bokeljske mornarice. Njegov izbor obavlja se svake godine, 13. siječnja, na sastanku Admiralata Bokeljske mornarice (Kondanari, 2010, 162).

Godine 1946. mali admiral Zdravko Moškov izgovorio je zadnje lode prije no što su komunističke vlasti zabranile sudjelovanje Mornarice na proslavi blagdana zaštitnika grada. Ponovno sudjelovanje Bokeljske mornarice u proslavi blagdana sv. Tripuna obnovljeno je 1990. godine i lode je tada izgovorio mali admiral Frano Milošević (Belan, 2018, 10).

Lode (iz latinskog laudes) su pohvale zaštitniku grada, sv. Tripunu koje osam dana prije svečanosti sveca, 27. siječnja, izgovara mali admiral s trijema katedrale u Kotoru.

U srednjovjekovnim gradovima istočno jadranske obale ostali su sačuvani tekstovi loda svecima zaštitnicima u Zadru, Splitu, Dubrovniku i Kotoru. Danas se izgovaraju samo u Kotoru uoči blagdana sv. Tripuna.

Zabilježeno je da je 1628. kada se dizala zastava na stupu pred sv. Tripuna admiral klicao: „Živio Papa, živio car, živio dužd!“ radilo se o pohvalama u pojednostavljenoj formi. Spominjanje cara odnosilo se na rimskog cara, što se vidi iz loda koje je sastavio biskup Marin II. Drago, krajem 17. stoljeća, a čiji drugi zaziv glasi: „Uzvišenog rimskog izabranog cara Leopolda, nebeski Gospodine, care udostoj se svim vrlinama ojačati i zaštititi“ (Belan, 2018, 9).

Pohvale (lode) su se u Kotoru, u novije vrijeme, izgovarale prema tekstu koji je obnovio biskup Marin II. Drago u drugoj polovici 17. stoljeća. Ostala su sačuvana dva zaziva pohvala u čast sv. Tripunu iz mletačkoga razdoblja i ona, na hrvatskom jeziku, glase:

„Dajmo pohvalu i čast svemogućem Bogu, preslavnoj uvijek Djevici Mariji i slavnom mučeniku svetom Tripunu našem zaštitniku; moleći Gospodina Boga, da po njegovim zaslugama udijeli nam sretno živjeti pod sjenom nepobjedivoga i moćnoga mletačkog lava sve do sudnjega dana!

Živio!“

„Dajmo pohvalu i čast Njegovoj Ekselenciji (premilostivome) duždu našem N., pobožnom, sretnom i besmrtnom, da ga Bog sačuva dugi niz godina, na dobro i sve veću utjehu njegovih vjernih podanika!

Živio!“

Današnji tekst loda potječe iz 1800. godine. Do 1871. godine izgovarale su se na talijanskom jeziku, od tada se pohvale uz neznatne izmjene izgovaraju na hrvatskom jeziku. Njih je 1848. godine s talijanskog jezika preveo don Mihovil Florio, svećenik s Prčanja. Kotsorske lode danas glase:

„Godišnje ponovljene svečanosti koju smo pravni da svetkujemo, dok oživljuje u nama najmilije bogoljubne uspomene, podsjeća nas na sjajna dijela naših praotaca koji

pod okriljem Čudotvorca, čije svete moći Kotor poštuje, postadoše zaslužne za vjeru i za domovinu, a nama njihovim sretnim potomcima ostaviše slavno nasljedstvo.

Dakle, građani, nek se i ove godine proslavi predajnim sjajem i uobičajenim obredima ova nama tako mila svečanost, a neka nama svima bude podstrek isti onaj svetac radi kojeg se ona i svetkuje.

Neka se tim najprije iskaže slava Bogu Velikome, te poklon i štovanje slavnoj Djevici Mariji i poglavitom mučeniku Isusovu Svetom Tripunu.

Ej dopusti, Veliki Bože, nek se za toliki niz stoljeća, koliko je do sada minulo trenutaka, razvija svake godine proslavljeni ovaj stijeg, a uvijek u slozi, sreći i ljubavi.

Slava! Slava! Slava!“ (Belan,2018, 9-10).

Lode su se u Kotoru za Tripundan u starije vrijeme izgovarale pred katedralom i pred kolegijalnom crkvom sv. Marije od Rijeke. Danas ih mali admiral izgovara prije izvijanja gradske zastave na lođi katedrale.

Ove svečanosti Kotor povezuju s gradovima (hrvatske) istočnojadranske obale istim kulturnim, civilizacijskim i vjerskim miljeom, koji odražava utjecaje Istoka i Zapada, povezujući tako istočnu jadransku obalu s cjelokupnim Mediteranom i Europom(Belan, 2018,10).

7. KOLO SVETOG TRIPUNA

Kolo sv. Tripuna pleše se u nošnjama mornara i časnika i izvodi se najmanje jedanput godišnje. Taj dan je dan zaštitnika grada Kotora, sv. Tripuna 2. i 3. veljače, odnosno prva nedjelja nakon blagdana sv. Tripuna kada se odvija svečanost u čast toga sveca.

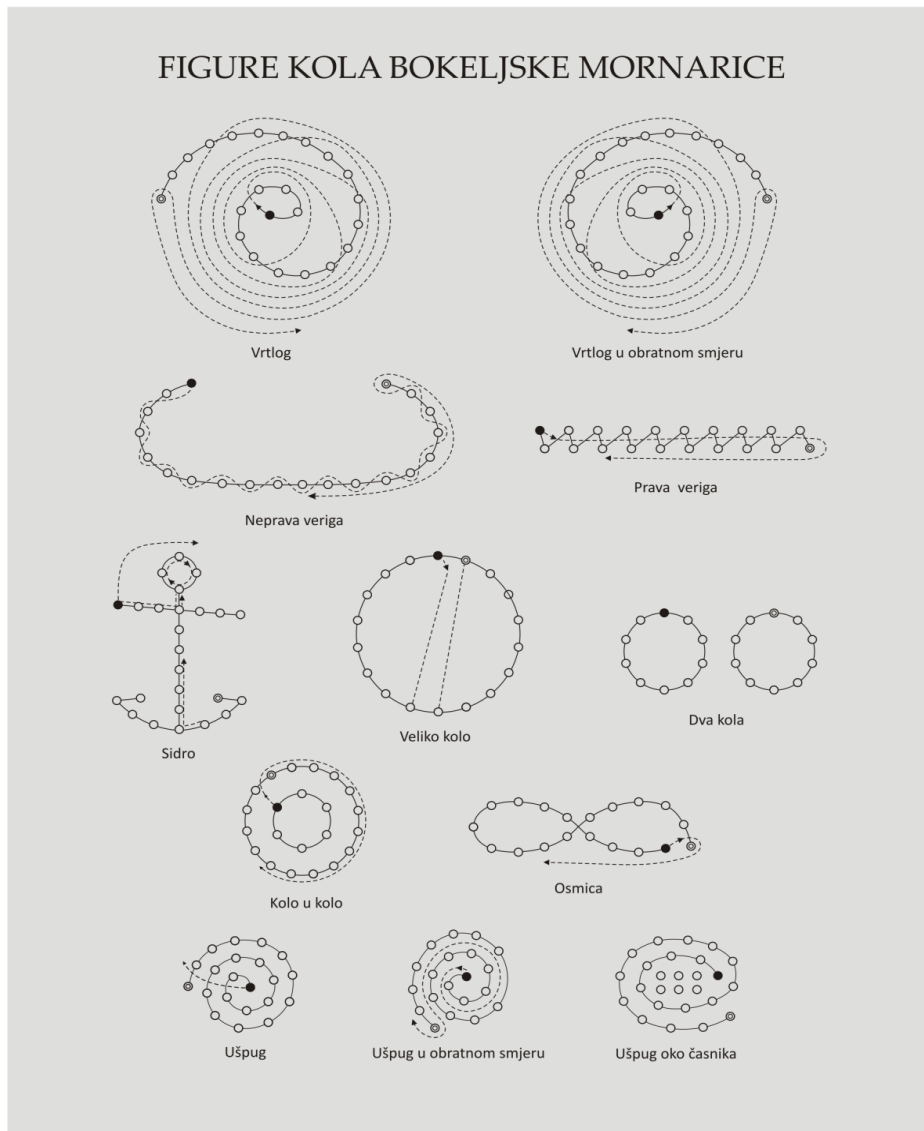
Fotografija 4. *Mornari plešu kolo pred katedralom sv. Tripuna* Izvor: *privatna arhiva istaživačice*

Kolo može iznenaditi svojim suzdržljivim, svečanim i ponešto jednoličnim kretanjem u stavu i ritmu, ali time se želi pozornost usredotočiti na ono što je osnovno i puno značajnije, a to je čitav niz figura rijetkih i neobičnih oblika (Milošević, 1972, 186).

Kolo nije jednostavan folklor svoga kraja, već u sebi nosi određene tragove drevne simbolike i povijesti. U njemu se otkrivaju dva sloja. Prvi i osnovni je obredni i sakralni moment, a drugi laički, iz pomorskoga života. Prvi je poznat u srednjem vijeku po Europi, pa je vidljiva analogija sa starim igrama europskih naroda, koje su se izvodile po katedralama oko relikvija svetaca, npr. u Španjolskoj ili Italiji. Najstariji elementi kola su to što ga igraju samo muškarci, da je njegovo ranije izvođenje bilo isključivo vezano za samo jedan godišnji datum, dan protektora grada ili sveca kome je posvećena crkva, te, naročito simbolika figura kola, s čestim podvlačenjem ispod lukova podignutih ruku, kao i krajnja igra oko admirala i časništva (Milošević, 1995, 10).

Podvlačenje plesača ispod luka podignutih ruku, koje se karakteristično provlači kroz skoro sve figure Kola sv. Tripuna, sreće se kod obrednih igara mnogih naroda. To nije vezano samo za posmrtnu počasti, nego je i u vezi svatovskih igara za plodnost i sl. Drevna simbolika toga je obnavljanje života, silaženje u tamu i izlaženje na svijetlost. Posebno je jako naglašena srednjovjekovna simbolika u završnoj XII figuri. Ona se plesala, i danas se nastavlja plesati oko predstavnika crkve i države te časnika i admirala. Najstariji sloj te figure bio je ples oko

FIGURE KOLA BOKELJSKE MORNARICE

Slika 2. Figure kola Bokeljske mornarice

Izvor: http://www.bokeljskamornarica.com/Figure_kola.htm (12.4.2021.)

svečevih relikvija – škrinje s posmrtnim ostacima i svete glave, odnosno dio obreda (Milošević 1972, 186).

U kolu se prepoznaju poveznice s plesovima plodnosti, s borbenim plesovima, u kojima su mačevi sublimirani rupcima koje plesači drže u rukama. Bokeljski mornari su mačeve upotrebljavali na svojim brodovima i u okršajima dok su u kolu bili manje ratnici, a više mirnodopski vitezovi. U kolu je nazočna jedna prigušena, ali vrlo javna igra oko moćnika, igra oko političke ili crkvene vlasti, a onda oko svetačkih relikvija. Svi ti elementi čuvaju u sebi elemente mrtvačkoga plesa s najduljim povijesnim trajanjem (Novak, 2011, 104).

Često podvlačenje ispod lukova podignutih ruku, kao i završna igra oko admirala i časništva, te crkvenih i državnih dostojanstvenika označava vječno obnavljanje života, preporod kod oslobođanja od grijeha i poslije smrti, kao i igra oko relikvija oko patrona grada (Milošević, 1995, 10). Igrom oko relikvija tražila se veza između živih i umrlog i uzajamno duhovno prožimanje. Kasnije je taj simbolizam ustupio mjesto odavanju počasti onome koji se nalazi u sredini kola (Milošević, 1972, 187).

Drugi sloj kola, laički, sa stvaranjem figura sidra i sl., govori o utjecaju života na moru na kolo, o vojničkoj disciplini, prestrojavanju, pomorsko-staleškom obilježju Mornarice.

Kolo predstavlja zanimljivu fuziju srednjovjekovnoga kola i novih elemenata, sažimanja stare simbolike i moderne deskripcije, spiritualne tematike, a i svakodnevnoga mornarskoga života. Zbog toga promatranja kola ne treba pozornost usmjeriti na korak igre i glazbeno-ritmičko kretanje, što se, uostalom ponavlja. Bitne su figure, koje proizlaze iz promjene stavova cjeline igračkoga korpusa i njihova simbolička i estetska ljepota i značaj. Budući da je tematika kola krajnje ozbiljna, ono se stalno kreće svečanim, otmjenim i vrlo karakterističnim suzdržanim stavom (Milošević, 1972, 187; Milošević, 1995, 10).

Pavao Butorac dvanaest figura kola (on figure naziva slikama držeći da razne nijanse Kola sv. Tripuna faktično predstavljaju interesantne žive slike duboka simboličkog značenja) svrstava u tri kategorije. U prvu kategoriju spadaju one figure koje su neposredno uzete iz najtežih opasnosti pomorskoga života i zorno ih predstavljaju. To su prva i druga figura koje predstavljaju vrtlog. U drugu spadaju figure što predstavljaju brodsko oruđe, neophodno potrebno i u oluji i pri mirnoj pučini. Tu spadaju treća i četvrta figura koje predstavljaju verigu, te peta, koja prikazuje sidro. Dok figure iz prve i druge kategorije imaju i realno i simboličko značenje, one iz treće odražavaju samo simboličko. U treću kategoriju spadaju sve ostale figure, od šeste do 12. i prikazuju kolo u užem smislu, u njegovim raznim nijansama i zapletima (Butorac, 1941, 8-9).

Plesači se prilikom izvođenja kola drže bijelim rupcima, koji su čvrsto ovijeni oko ruka. Desna je ruka podbočena, noga dira zemlju vodoravno. nikad na samim prstima. Kolo vodi kolovođa, koji mora pokazati osobitu vještinu, smirenost i prisutnost duha. On i zadnji član kola nose za vrijeme igre časničku dolamu, a inače su, kao i ostali plesači odjeveni u klasično mornarsko odijelo. Kolovođa daje smjer i oblik kolu, sastavlja i rastavlja figure, pri čemu je važna i uloga zadnjega plesača. Ravnoteža kola u prvom redu ovisi o dobrom držanju plesača iz sredine kola, a oslanja se i na držanje zadnjega (Butorac, 1941, 11).

Kolo sv. Tripuna sadrži dvanaest figura:

I) VRTLOG – Igrači se kreću u polukrug, licem okrenutim udesno. Desnom su rukom podbočeni, pridržavajući se čvrsto palcem za pojas, istodobno držeći jedan kraj rupca, dok je lijeva ruka ispružena naprijed, zatežući kraj rupca prednjeg igrača. Kolo zavija udesno, u smjeru kretanja kazaljke na satu. Poslije kraće igre, kolovođa se okreće prema igračima i prekida lanac kola, podvlačeći se ispod njihovih ruku. (Kako je kolo više puta kružno savijeno, do prekidanja i podvlačenja doći će više puta. Tako se stvaraju vrlo živopisni odnosi igračkih skupina.)

II) VRTLOG U OBRNUTOM SMJERU – Ista figura kao i prethodna, ali se mornari kreću u suprotnom smjeru, prema lijevoj strani.

III) NEPRAVA VERIGA – Kolo se odvija u suprotnom smjeru od kazaljke sata i čim se dobije polukrug, kolovođa se s igračima podvlači ispod ruku, u smjeru zmijastog kretanja, od jednog do drugog plesača.

IV) PRAVA VERIGA – Nastaje kada svaki drugi igrač, nakon stvorenoga jednostrukog lanca, istupa korak naprijed i podvlači se ispod ruku dvostrukih „pravih veriga“ ili „tunela“ koji se na taj način formirao.

V) SIDRO – Vrlo složena figura koja se rijetko izvodi. Zahtijeva 25 igrača koji formiraju oblik velikoga sidra.

VI) VELIKO KOLO – Kolovođa vodi igrače u jedinstveno veliko kolo. U smjeru kazaljke na satu vodi ih u krug i zatvara jedinstveno veliko kolo.

VII) DVA KOLA – Formiraju se od prethodne figure velikoga kola. Formiraju ih kolovođa i posljednji igrač. Jedno kolo i dalje vodi kolovođa, a drugo zadnji član ranijega velikog kola. Taj zadnji igrač, inače, ima nešto istaknutiju ulogu od ostalih igrača. Nadzire kolo, trudi se da ono bude dobro razvijeno i otegnuto, a obično i drži glavu nešto zabačenije. Dva se kola kreću najprije u istom, a zatim u suprotnom smjeru, da bi se na kraju opet spojili i formirali jedno veliko.

VIII) KOLO U KOLO (lokalni izraz za: kolo u kolu) – Stvara se od dva koncentrična kola nejednake veličine. Kreće se neko vrijeme u jednom, a zatim u suprotnom smjeru. Iako bi

gramatički ispravan naziv ovoga kola bio: „kolo u kolu“, sačuvan je nepravilni lokalni naziv jer se pod imenom „kolo u kolo“ može misliti i na kretanje, a i na relativnu brzinu kojom se slike odvijaju (Butorac, 1941,10).

IX) OSMICA – Nastaje kad se kolovođa opet podvlači, ali samo ispod ruku igrača u sredini kola, formirajući oblik broja osam.

X) UŠPUG (špug - lokalni izraz za: puž) – Oblik kola podsjeća na puževu kućicu. Kolovođa kao i u početku kružno savija kolo vrlo čvrsto do krajnjih mogućnosti. Tada se opet najkraćim putem podvlači ispod tri niza podignutih ruku, presijecajući igrače i tražeći izravan put i izlaz. Pravac koji kolovođa traži upućen je prema zadnjem igraču pa se ova figura točnije naziva „ušpug s izlazom na zadnjega“.

XI) UŠPUG U OBRATNOM SMJERU – Ponavlja se prethodna figura, ali se kolo ne presijeca, nego se igračko klupko odmotava vraćanjem između redova u suprotnom smjeru. Ne dolazi do podvlačenja i presijecanja, nego do jednostavnog vraćanja i odvijanja u suprotnom smjeru, prolazeći i vraćajući se između redova te se tako odmotava igračko klupko.

XII) UŠPUG OKO ČASNIKA (i admirala ako je prisutan, ili uglednih gostiju) – Ponavlja se figura, ali sa spomenutim osobama u sredini kola. Pri izvođenju jedanaeste i dvanaeste figure, kolovođa s mornarima ubrza takt. U živoj, ubrzanoj kretnji oko časnika, ples dovršava u trenutku kad mornari dignu kape (čeverice) u vis na pozdrav biskupu i drugim prisutnim uglednicima (Butorac, 1941, 12-19; Milošević, 1972, 187-188; Milošević 1995, 11-13).

Časnici pristupaju u kolo pred sam svršetak njegova izvođenja samo na Tripundan (dan sv. Tripuna), glavni dan svečanosti sveca, dok se na Svijećnicu, 2. veljače, jedanaesta i dvanaesta slika odvijala bez časnika (Butorac, 1941, 19). Naime, u ranija vremena kolo se igralo i 2. i 3. veljače. Danas se kolo za vrijeme svečanosti sv. Tripuna igra u prvu nedjelju nakon svečevog dana, dakle samo jednom.

Između dvanaest malenih i nepravilnih kotorskih trgova, Kolo sv. Tripuna igralo se na središnjem, najvećem i najslikovitijem trgu pred katedralom, gdje se slijevaju sve gradske ulice. U novije doba kolo se igralo i na drugim trgovima Kotora, a danas se igra i u drugim gradovima. Hrvatske udruge Bokeljske mornarice 809 kolo igraju u Zagrebu i Rijeci.

Danas kolu glazbenu pratnju daje puhački orkestar. U starijim se dokumentima, međutim, navodi da se kolo pratilo „bubnjevima i sviralama“. Nije poznato kakva je bila ta ranija melodija ili samo ritam. Glazbala su najvjerojatnije bila neka vrst fanfara i truba (Gelcich, 1889, 46, prema Milošević, 1972, 188) Izvođači su bili plaćeni od sredstava dobivenih povećanjem takse, koju su uplaćivali brodovi.

Autor sadašnje vedre i plesne glazbene teme nije poznat. Skladba očito nije ni stara ni originalna, a nosi jasne utjecaje polke i menueta. Igrači kola prave dva sitna koraka desnom, pa dva lijevom nogom, s time da je prvi s privlačenjem, a drugi s poklecivanjem i dizanjem noge. Za vrijeme Kola se ne pjeva, iako postoji pjesnički tekst koji je krajem 19.st. napisao Pavo Božov Kamenarović, pomorski kapetan i domoljub iz Dobrote (Butorac, 1941, 6). On je bio vrlo utjecajan u vrijeme kada se Mornarica obnavljala 1859.

Kolo sv. Tripuna ukazuje na kulturnu, tehničku i socijalnu vrijednost nematerijalnog kulturnog nasljeđa, ono danas predstavlja značajan dio „kolektivne memorije i europskoga identiteta“. Sama činjenica da se u Europi nije sačuvala ni jedna slična igra tj. kolo, a da su njegovom stvaranju doprinijeli prekomorski, mediteranski utjecaji, čini tu igru nezamjenjivim nematerijalnim izrazom bogatstva i raznolikosti europskoga kulturnog nasljeđa (Antović, 2010, 181).

Kolo sv. Tripuna nekada se igralo na Svijećnicu, drugi veljače, poslije podne, prije svečane večernjice, jutrenje i pohvala, i na Tripundan, 3. veljače, izjutra, prije svečane sv. Mise, nakon koje se gradom odvijao svečani ophod s moćima sv. Tripuna, zaštitnika grada Kotora i Boke kotorske. Prvoga dana plesači s kolovođom, držeći se povezani s rupcima u rukama, stupali su pred biskupa i preko najstarijeg časnika Mornarice, molili blagoslov. To je bio čin koji je odražavao usku povezanost staroga bratstva mornara s crkvom, koja je nečujnom stoljetnom infiltracijom još od ranoga srednjeg vijeka doprinijela formaciji njegova duha i njegovih smjernica. Nakon primanja blagoslova pred lužom katedrale igrači su započinjali s izvođenjem prve figure. Drugoga dana mornari nisu pitali blagoslov, nego su plesači izlazili iz kabineta plešući, a samo je kolovođa jednim naklonom odavao počast.

Bilo je pravilo i stara praksa da se kolo igra samo 2. i 3. veljače, i to samo pred katedralom. Razlog je bio u tome što je bratstvo mornara odnosno Bokeljska mornarica vremenom preuzelo brigu oko vanjske proslave Tripundana, pa je, povezujući svoje kolo samo sa danom sv. Tripuna i samo s njegovom katedralom, htjelo i time pokazati i utvrditi svoje posebno poštovanje prema svecu – mučeniku, prema klasičnom terenu gdje se kolo

odvija i prema duhu grada koji svoju slavu i bogatstvo i kulturu u prošlosti duguje uglavnom moru i pomorstvu. Htjela se istaknuti i vrijednost staroga običaja plesanja kola samo u čast sv. Tripuna. Kolo se izvan navedenih svečanih dana i izvan mjesta trga sv. Tripuna izvodilo sasvim iznimno i u osobito važnim i svečanim prigodama. Takvi su slučajevi bili velika rijetkost (Butorac, 1941, 11-12, Stjepčević, 2003, 63-65).

7.1. Skladba kola

Kolo „Sv. Tripuna“ *)

Allegretto. Za glasovir preradio: A. R. Homen.

*) Opaska: Kompozitor „Kola“ nepoznat. — Umnožavanje zabranjeno.

Slika 3. Note kola sv. Tripuna Izvor: <http://www.bokeljsskamornarica.com/Slike/Kolo/Note.jpg> (12.3.2021)

PJESAN

1

*Dan odvjetnika kotorskog
Braćo, veselo slavimo,
Društva staroga pomorskog
Slavno načelo slijedimo;
Igru začnimo stogodnu,*

Pjesmu pjevajmo narodnu:

2

*Mornarica davna
Nek se dično ponovi,
I svečanost slavna
U radosni dan ovi.
Dakle, braćo, složno
U ljubav se združimo,
Svi skupa pobožno
svete moći slavimo.*

3

*Uljezimo svi u kolo
Rukama ruke pružimo,
Pokažimo svim okolo
Da slogu bratsku vriježimo:
Potvrdimo uz prigodu
I mi ko naši djedovi,
Da u rodu ne zaludu,
Jedne smo majke sinovi.*

4

*Po narodnome od'jelu
I po sjajnome oružju,
Ali najveće po djelu
Izgled budimo okružju:
Vazda združeni u slogu
Hvale pjevajmo svi Bogu:*

5

*Jošter, braćo složno
Mučeniku Tripunu
Pjevajmo pobožno
Pjesmu hvala potpunu:
A na mnogo ljeta
Mornarica živjela,
Nje zadaća sveta
Blagim plodom uspjela!*

6

*Svi zajedno – svi u kolo
Rukama ruke stisnimo
Potvrdimo svim okolo
Da slogu bratsku ljubimo;*

*Nasljedujemo to načelo
što daše nama djedovi,
A Bog će dat – da veselo
Sl'jedit nas budu sinovi.*

8. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

8.1. Predmet, ciljevi istraživanja i metode istraživanja

Unutar rada nastoji se prvenstveno pobliže istražiti značaj Bokeljske mornarice kao nematerijalne baštine kao i značaj samog udruženja za identitet Bokelja. Metodom polustrukturiranog intervjua dobiveni su uvidi u mišljenja pojedinih članova iz podružnica u Boki o značenju Mornarice za njih osobno te što ona predstavlja i za društvenu zajednicu u kojoj žive. Također, sudionici intervjua su svojim odgovorima dočarali bogatstvo tradicije mornarice kroz opise kola, odora, činova i procesije. Njihova iskustva i osjećaji pridonijeli su približavanju istog. Najveći naglasak u intervjuu su pitanja vezana uz procesiju sv. Tripuna iz razloga što od sv. Tripuna sve polazi u stvarnom, a i u metaforičkom smislu. U vrijeme komunizma Bokeljskoj mornarici bilo je zabranjeno sudjelovati u religijskim svečanostima. Praktički je ta tradicionalna simbioza ukinuta tijekom pedesetak godina. Primjerice u literaturi se čak išlo toliko daleko da je grb mornarice gdje Sv. Tripun drži grad u ruci, opisivan kako grad leži na ruci bez navođenja o čijoj se ruci radi. Poslije devedesetih, ponovno je mornarici vraćen prvotni smisao participacije u religijskim svetkovinama.

Sv. Tripun je i zaštitnik grada Kotora, grada u kojem se odvija svečanost, a pred njegovom katedralom se pleše kolo. Svečanost koja je ove godine bila održana prve nedjelje iza blagdana sveca 3. veljače, u kojoj se sudjelovalo radi potreba promatranja i fotografiranja okupljenih članova Mornarice, publike, uvaženih gostiju, plesa kola, i sve što je vezano za događaj.

U tome smislu glavna istraživačka pitanja bila su:

1. Koja je uloga Bokeljske mornarice prilikom oblikovanja osobnog i društvenog identiteta?
2. Koji su glavni razlozi očuvanja tradicije sažete unutar ovog oblika nematerijalne baštine?
3. Postoji li religijska povezanost i utjecaj na očuvanje ovog oblika nematerijalne baštine?

4. Postoji li utjecaj Bokeljske Mornarice na međunacionalni i međuvjerski dijalog?
5. Koji su oblici djelovanja BM i procesije unutar prošlog sustava?
6. Koje su značajke iskustva procesije?

Polustrukturirani intervju obuhvatio je šest ispitanika, u ovom slučaju svi su bili i jesu članovi Bokeljske mornarice. Svi ispitanici su pristali na intervju i potpisali su informirani pristanak. Svi ispitanici su upoznati u svezi sa ciljevima istraživanja i povjerljivosti podataka u svezi provedbe intervjuja. Dobiven je pristanak na sav dobiveni audio materijal i fotografije koje će istraživačica pohraniti u svojoj privatnoj arhivi.

Uz polustrukturirani intervju korištena je *metoda sudjelujućeg promatranja*. Promatranje se odvijalo u dva dijela. Prvi dio na dan prije Vanjske proslave i drugi na sam dan proslave. Prvi dio se odvijao u prostorijama središnjice u gradu Kotoru. U tom prostoru, mornari se svake godine pripremaju za svečanost. Istraživačica je bila pozvana na pripreme tijekom intervjuiranja članova kako bi dobila bolji uvid u pripreme mornara za Vanjsku proslavu. Najveći dio priprema zauzima vježbanje kola. Kolo se ponavlja onoliko puta koliko je potrebno kako bi se usavršile sve figure i dok kolovođa nije zadovoljan rezultatom. Drugi dio je započeo u kući jednog od mornara, pa poslije ulicama grada Kotora. Najvećim dijelom ispred katedrale sv. Tripuna gdje se izvodi kolo. Nakon kola je uslijedila misa. Potom procesija kroz ulice grada Kotora. Istraživačica je sudjelovala i bilježila sve navedeno. Obzirom da je i sama porijeklom Boke kotorske, ovo joj nije bilo prvo sudjelovanje, no sada je to bilo u svojstvu istraživačice s namjerom da sve ono istraživački najzanimljivije i najvažnije što vjerodostojnije zabilježi i pohrani u istraživačke svrhe. Središnje promatranje obavljeno je 9. veljače 2020. godine.

8.2. Etnografski istraživački pristup

Termin etnografija izvorno je “posuđen” iz socijalne antropologije, što je aludiralo prema opisivanju ljudi i rasa. Sam termin izaziva asocijacije vezane isključivo za egzotična plemenska istraživanja, interpretativnu sociologiju ili simbolički interakcionizam. Unutar metodološkog konteksta osamdesete godine 20. stoljeća bilježe popularnost i prodor

etnografije unutar širokog opsega akademskih disciplina. Interdisciplinarna ekspanzija etnografije očituje se u velikom broju publikacija na ovu temu (Relja, 2009/2010, 122).

Svrha etnografije je što vjerniji opis načina života pojedinih ljudskih skupina. Osnovna je etnografska metoda terenski rad, koji obuhvaća istraživačev boravak u proučavanoj zajednici te prikupljanje podataka promatranjem, razgovorima i sudjelovanjem u životu proučavane skupine.¹

Etnografija označava i skup metoda koji podrazumijeva izravne i društvene kontekste; obilje pisanih materijala u svezi s bilježenjem i reprezentacijom nereducirajućeg ljudskog iskustva. Etnografska istraživanja pružaju višestruke interpretacije stvarnosti kao i mnoštvo alternativnih interpretacija podataka kroz samo istraživanje, pružajući podlogu za prepoznavanje širine i kompleksnosti društvenih veza i povezanosti. Dominantne metode; promatranje i promatranje sa sudjelovanjem, te različiti tipovi intervjua definiraju i posebne oblike bilježenja, pristupa i analize rezultata etnografskih istraživanja (Relja, 2011, 179).

S jedne strane izgleda presmijelo etnografiju nazvati “metodološkim esperantom”, ali s druge strane je relevantno zbog njezine značajke da stvari i pojave društvenog svijeta prevodi u razumljive društvene kodove. U tom smislu, općenito u teorijskim raspravama, prečesto se zapostavlja iskustveni kontekst terenskog istraživanja, što Moore uočava kao ključni propust s obzirom da su etnografska istraživanja u antropologiji njezin najvažniji doprinos društvenim znanostima (Relja prema Moore, 2011, 180).

Annie Marion MacLean je 1910.g. objavila knjigu o položaju žena nadničarki, temeljenu na sudjelujućem promatranju. Zbog uporabe metode sudjelujućeg promatranja i metodološke svjesnosti, upravo Annie Marion MacLean prihvaća se kao začetnica moderne etnografije (Relja prema Hallet i Fine, 2011, 180).

Suvremena etnografija predstavlja i svojevrsni oblik pisanja, mišljenja i bivanja u svijetu, te je ona ponovno svojevrsno izumljeno svakodnevno iskustvo. Upravo memoarski “bum” posljednjih godina pokazuje kako su čitatelji “gladni istinitih priča”, posebno onih osobno proživljenih i poetično izrečenih (Relja prema Behar, 2011, 181).

Etnografija obuhvaća svaku studiju o nekoj grupi ljudi u zajednici u svrhu opisivanja njihovih svakodnevnih aktivnosti i obrazaca ponašanja u određenom društvenom kontekstu.

¹. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18528> 6. 3. 2021

Etnografi (Malinowski), su u ranim antropološkim studijama prerađivali kulturne informacije, prikupljajući podatke iz prve ruke o načinima na koji su članovi neke grupe ili lokalne zajednice uređivali način svog života, o značenju društvenih običaja ritualima i vjerovanjima. Prikupljajući i organizirajući te informacije, etnografi su stvorili slike o kulturnom i perceptualnom svijetu tih grupa. Ljude se u etnografiji ne percipira samo kao subjekte, već su oni stručnjaci na području koje etnografi žele istražiti (Halmi, 2005, 225-226).

Etnografija može biti vrlo korisna prilikom proizvodnje kulturnog znanja, kao i prilikom produkcije detaljnih uvida u posebnosti društvenih interakcija. Etnografski podaci bitni su za razumijevanje temeljnih ljudskih vrijednosti, određivanja smjera društvene promjene kao i predviđanja budućih trendova. Za neke je etnografija sinonim novinarske deskripcije ljudskog ponašanja i ljudskih veza, neki je vezuju uz pisanje socioloških kratkih priča i novela, dok ostali smatraju kako je etnografija prvi korak u razvijanju društvenih teorija (Relja prema Hammersley i Atkinson, 2009, 120).

8.3. Etnografske metode

Promatranje se definira kao čin zapažanja i bilježenja određenog fenomena u znanstvene, ili neke druge svrhe. To je dakle sasvim specifičan način prikupljanja podataka, koji osim vizualnih osjetila uključuje i ona njuha, sluha, dodira i okusa, a može biti popraćeno fotografiranjem, audio ili video bilježenjem. Promatranje slijedi prirodni tijek svakodnevnog života. Razlikuju se kvantitativno i kvalitativno promatranje. Kvantitativno je standardizirano i strogo kontroliranih faza, dok je glavno obilježje kvalitativnog istraživanja njegova odvijanje u prirodnom okruženju; između aktera koji na prirodan način, nesputano participiraju u određenoj interakciji. Adlerovi prilikom ustanovljenja klasifikacije pozicije promatrača izdvajaju tri tipa promatračkih uloga:

- istraživač kao potpuni član (complete-member-research),
- istraživač u svojstvu aktivnog člana (active-member-research),
- istraživač kao periferni član (peripheral-member-research) koji dolazi u blisku interakciju s ostalim članovima, no bez sudjelovanja u aktivnostima koje su bit skupnog pripadništva (Relja prema Adler i Adler, 2011, 181-182).

Kvalitativno istraživanje podrazumijeva opise i kategorije (riječi), npr.: otvoreno-zatvorene intervju, naturalistička promatranja (slično kao i u antropologiji), analizu

dokumenata, casestudy/životne povijesti, deskripciju i samoreflektirajuće dodatke prema eksperimentima i studijama korelacije. Općenite postavke podrazumijevaju promatranje činjenica/postavljanje pitanja s otvoreno-zatvorenim odgovorima, snimanje/pohranjivanje rečenog ili učinjenog, interpretaciju (osobne reakcije, pisanje proizlazećih pretpostavki ili hipoteza, promatračke metode), povratak promatranju ili postavljanje više pitanja, višekratne cikluse od 2 do 4 iteracije, formalno teoretiziranje (proizlazi iz spekulacija ili hipoteza) i pisanje zaključaka (Relja prema Leburić i Relja, 2010, 115).

Kvantitativno je uvjetovano tradicionalnim, pozitivističkim, eksperimentalnim i empirijskim paradigmatima te polazi od empirijske tradicije utemeljene na autoritetima kao što su Comte, Mili, Durkheim, Newton i Locke. Kvalitativno je označeno konstruktivističkim ili naturalističkim, interpretativnim pristupom (Relja prema Creswell, 2009/2010, 114).

Na počecima oblikovanja vlastitog metodološkog koncepta, sociologija je pošla od dva epistemološka pristupa. Jedan je rezultirao kvantitativnim, a drugi kvalitativnim pristupima, odnosno metodama (Relja, 2009, 114).

Metodološki pristup u društvenim istraživanjima sastoji se od skupine metoda, tehnika i procedura kojima se želi objasniti i odrediti istraživački problem. Tradicionalno se razlikuju kvantitativni i kvalitativni metodološki pristup. Istraživanja kvalitativnim pristupom odvija se u prirodnom kontekstu i koristi više različitih metoda koje naglašavaju interaktivnost i humanistički pristup, te je sam dizajn promjenjiv i prilagodljiv okolnostima na terenu. Fokus je ujedno na tome da istraživač holistički pristupa istraživanom fenomenu, pri čemu se reflektivno odnosi prema vlastitoj istraživačkoj ulozi (Creswell, 2003, 207-208).

Naznačeni epistemološki pravci nisu u cijelosti razgraničeni, posebice u odnosu na uporabu kvantitativnih metoda prilikom istraživanja društvenih fenomena, pojava i procesa, pa je ovdje moguće uočiti svojevrsno metodološko «prelijevanje» (Relja, 2009, 114).

Za razliku od kvantitativnih, kvalitativna istraživanja ne nose oznaku pozitivističkih kanona koji se ogledaju u testiranju hipoteza, potpunoj eliminaciji istraživačeva utjecaja, statističkoj kontroli varijabli i strogosti pri odabiru metodologije. Naturalizam, s druge strane, zagovara kao ponajbolje istraživačko okruženje - "prirodni oblik" nenarušen od strane istraživača...Kao promatrači sa sudjelovanjem, istraživači uče o kulturi, supkulturi, odnosno istraživanom problemu (Hammersely i Atkinson prema Relja, 2009, 114).

Za etnografa, intervjuiranje je najvažniji postupak prikupljanja i uvida u istraživačke podatke. Intervjui zahtijevaju verbalnu interakciju, te tako objašnjavaju i stavljaju u širi kontekst etnografska viđenja i iskustva. Riječi i način izražavanja u različitim kulturama imaju različite vrijednosti (Relja, 2011, 182).

Etnograf se, ovisno o istraživačkoj situaciji, opredjeljuje za određeni tip intervjua. Strukturirani intervjui se mogu upotrijebiti u bilo kojoj istraživačkoj fazi, no oni su ipak korisniji polovicom i u posljednjoj fazi istraživanja, posebno za prikupljanje podataka u svezi sa specifičnim pitanjima ili hipotezama. Strukturirani ili polustrukturirani intervjui potreban je prilikom razumijevanja fundamentalnih tema i problema neke zajednice (Relja, 2011, 183).

8.4. Predmet i cilj etnografskih istraživanja

Svako istraživanje se mora temeljiti na istini koju valja sačuvati od nelegitimnih utjecaja ostalih vrijednosti. Poimanje etnografskog prikaza kao puke deskripcije realnosti onakve "kakva jest" je stanovita zabluda i krivo shvaćanje. Stoga je kritika utjecaja vrijednosti unutar etnografskih istraživanja polazi od kritike istraživačevih vrijednosnih pretpostavki zbog kojih koncepti mogu biti pogrešno upotrjebljeni i sami fenomeni pogrešno opisani. Često je nepostojanje oštre linije između deskripcije i objašnjenja. Deskripcija navodi obilježja nekog fenomena, a objašnjenja tumače zašto određeni fenomeni posjeduju baš takva obilježja. I deskripcija i objašnjenja su strukturirana praktičnim vrijednostima (Hammersley, prema Relja, 2011, 189).

Konačan cilj etnografskih istraživanja vodi što svrsishodnijem razumijevanju društvene scene. To se ostvaruje promatranjem iz prve ruke i sudjelovanjem u prirodnom ambijentu. Stoga je osnovna tematska usmjerenost etnografskih istraživanja prema opisima društva, zajednica i organizacija. Tradicionalna se, isključivo kvalitativna istraživačka strategija, koja ističe promatranje kao jednu od temeljnih istraživačkih metoda, „razbija“ na mnoštvo različitih istraživačkih pristupa, s općom tendencijom stvaranja specifične etnografske multimetodološke strategije koja sada uključuje i kvantitativne istraživačke strategije (Relja, 2009, 189).

Etnografi tragajući za simbolima i ritualima, sagledavaju ih kao oblike kulturalnih stenografskih zapisa koji omogućuju inicijalno razumijevanje i kristalizaciju kritičkog kulturalnog znanja što im pomaže prilikom razumijevanja i opisivanja određene kulture.

Simboli i rituali tako predstavljaju okosnicu koja će klasificirati i kategorizirati društveno ponašanje. Simboli nisu ograničeni samo na naciju, velike organizacije i pokrete, oni su dio svakodnevnog života i predstavljaju dobar alat kojim se ispituju različita kulturalna vjerovanja i prakse. Radi se o sažetoj ekspresiji značenja koje evocira snažne osjećaje i značenja. Odabir istraživačke teme, determiniran je mikro, odnosno makro istraživačkim pristupom. Istraživanje na mikrorazini slično je mikroskopskom pogledu. Male društvene jedinice ili prepoznatljive aktivnosti unutar određene društvene jedinice. Makrorazina usmjerava fokus prema široj slici. Tipični etnografski fokus je na zajednici ili specifičnom sociokulturalnom sustavu. Bez obzira o kojoj se razini radi, etnografski rad podrazumijeva detaljnu deskripciju, a sama odluka o odabiru razine najčešće je prepuštena samom istraživaču (Relja, 2009, 129,130).

Cilj etnografije za Malinowskog je zahvaćanje izvorne točke gledišta, povezanosti sa životom, kao jedinog ispravnog načina shvaćanja načina života što je bitan pomak od dominantnog načina sagledavanja prirodnog života “iz udaljenosti”. Iz čega proizlazi da objektivnost funkcionalne teorije ne može biti ostvarena bez poduzimanja etnografskog terenskog rada. Sudjelujuće promatranje nije samo tehnika promatranja, već i način približavanja objektu antropološkog istraživanja (MacDonald, prema Relja, 2011, 180-181).

Suvremeni etnografski pristupi teže sagledavanju promjena unutar kulture i društva. Etnograf je svjestan kako će, bez obzira na trajanje istraživanja, kultura, društvena grupa i određeni problem biti drugačiji već u samom trenutku završetka terenskog rada. Stoga, terenski rad nikad ne završava što i jest izazov i poticaj budućim istraživanjima. Istraživač je u poziciji u kojoj može utjecati na oblikovanje dijela proučavane kulture, i toga treba biti svjestan, ali i činjenice kako se i sam mijenja u tijeku istraživačkog procesa (Relja, 2009, 131).

9. BOKELJSKA MORNARICA KAO DIO OSOBNOG I DRUŠTVENOG IDENTITETA TE RAZLOZI OČUVANJA TRADICIJE

Ispitanici su osobe muškoga spola jer članovi Bokeljske mornarice mogu biti samo muškarci. Prema tradiciji ženske osobe ne smiju biti članovima, ali to ne znači da ne sudjeluju u događanjima i pripremama svečanosti, pa čak i odijevanjem narodnih nošnji (koje nisu povezane s mornaricom kao takvom), o čemu govore i neke od fotografija dalje prikazanih.

S3(73): ... Mada one ne pripadaju u sastav odreda nego one služe prateća dekoracija odreda. Što znači to kad odred igra Bokeljsko kolo one staju sa strane, naše djevojke i djevojke iz recimo Mula, Škaljara itd. i one prave dekor u prostoru gdje se odigrava bokeljsko kolo odnosno kolo sv. Tripuna.

Od šesteroispitanika, četvero ih je završilo srednju stručnu spremu, a dvoje visoku stručnu spremu. Godine starosti ispitanika se kreću od najmlađeg 35 do najstarijeg 72 godine.

Tijekom povijesti, a i u modernom svijetu čovjek ima svoj identitet, bio on o tome razmišljao na intelektualnoj razini ili pak ni ne poznao riječ identitet.

Pojam identiteta se definira u sociološkoj znanosti kao osjećaj vlastitosti koji se razvija već u djeteta kada se ono počinje diferencirati od roditelja i obitelji i time zauzima i svoje mjesto u društvu (Haralambos, 2002, prema Jary i Jary, 1991).

Identitet se odnosi na ono što ljudi misle da jesu, što je ono najvažnije što ih obilježava, a najčešće se povezuje s nacionalnom i etničkom pripadnošću, seksualnom orijentacijom, rodom i klasom. Odnosi se na pojedince, ali je i povezan s društvenim skupinama kojima pripadaju ti pojedinci (Haralambos, 2002, 885). Ispitanici ovog istraživanja su pojedinci kojima je identitet usko povezan s Bokeljskom mornaricom i očuvanju njezinih tradicija kroz desetljeća. Upravo tome je i bio posvećen prvi „blok“ pitanja u protokolu polustrukturiranog intervjua.

Također, moglo bi se Bokeljsku mornaricu promatrati i kroz afektivnu dimenziju simbolizma. Tradicionalna sociologija nalaže kako je definicija značenja skup konceptualnih ali i onih emocionalnih, svjesnih i nesvjesnih asocijacija koje u pojedincima bude ideološke, religijske i slične kulturne elemente tijekom interakcije (Rossi 1983, 24 prema Poljak,

2103,24). Kada je kognitivna dimenzija nejasna, ona emotivna može biti toliko snažna da ljudi svejedno djeluju na temelju simbola (Elder i Cobb prema Poljak, 2013, 24).

Autor spominje istraživanje pojave „okupljanje oko zastave“ u vrijeme rata, kao onu koja pokazuje kako je takva i slične pojave primarno motivirane emocijama i osjećajima nacionalnog ponosa i samouvjerenosti i nade. Članovi zajednice dijele simbole socijalnog sustava kojem pripadaju time i određene emocije vezane za simbole (Poljak, 2013,24).

Možemo navedeno usporediti s Bokeljskom mornaricom kao jednim socijalnim sustavom (koji se sastoji od pojedinaca), i u kojem članovi su povezani na emocionalni način, međusobno, i prema simbolima udruženja. Kao što su naprimjer, zastava i grb Bokeljske mornarice.

Sudionici istraživanja su veliki niz godina pripadnici Mornarice, od ranijih godina adolescencije pa sve do sada. Uvriježena je u njihove živote kako kao zadovoljstvo i čast, tako i kao obveza. Iako su različitih činova i zadaća.

S1(40) '94. sam postao član. Sad sam trenutno predsjednik podružnice BM u Tivtu. Već šesta godina da sam na tome mjestu. Po činu sam u mornarici poručnik. Znači oficir, poručnik.

S2(49) : Od 1991., čin mlađi vodnik

S3(72) Ja sam član od 1972. godine u međuvremenu bio sam i predsjednik podružnice BM Tivat sedam godina, čin mi je kapetan, redovno se oblačim i to je tradicija koju još čuva i moj otac, dondo, jedan i drugi su se oblačili od pedesetih godina pa nadalje.

Mornari tijekom godina mogu zaslugama, a i prvenstveno osobnom voljom, stjecati veće činove i zaduženja koja dolaze uz to. Na to utječe starost i iskustvo samog člana Mornarice kao što se vidi i po ispitanicima.

Neovisno o činu i „stažu“ sudjelovanja i pripadnosti udruženju, ispitanici su davali odgovore vezane uz Bokeljsku mornaricu kao obiteljsku tradiciju te tradiciju cijele zajednice.

S1(40) Od kad sam imao 15 godina postao sam članom mornarice, a za sve nas u prvom smislu znači tradicija, vezan si, ne mogu točno ni opisati, jednostavno sastavni dio života, jednu veliku, znači, i obavezu kad si u tome, jednu veliku čast prije svega i to je recimo ove godine sa vrlo ponosa recimo, sin mi je postao mali admiral, ali to za nas sve znači jednu veliku čast.

Glavna kategorija kod individualnog razloga očuvanja tradicije ili individualnog razloga pridruživanju Mornarici, kod većine ispitanika je tradicija koja je dio njihovih života već dugo i stvara im osjećaj ponosa. Također, „prenošenje s koljena na koljeno“, većini ispitanika su djedovi i pradjedovi već bili dio udruženja.

S6(49) Postao sam zato što mi je bio brat, bio dede, što je bilo mnogo moje rodbine u BM.

S4(35) Ma to je jedna tradicija, zapravo koliko je stara, to je u DNA svih starosjedioca ...

Jedan od ispitanika spomenuo je i da je to obilježje nacionalnog, kulturnog i živućeg načina evociranja uspomena u Boki. Proživljavanje osjećaja, onih pozitivnih poput ponosa i osjećaja pripadnosti. Mornarica kao dio kulture Hrvata u Boki, pridonosi tome.

S2(49) Zbog toga što sam Hrvat, Hrvat katolik, a BM je oduvijek pripadala hrvatskom narodu, znači domicilnom narodu i to je jedna tradicija koju želim da sačuvamo.

Pojam identiteta upravo je usko povezan s pojmom kulture. Jer oni nastaju kroz kulture kojima ljudi pripadaju i u kojima sudjeluju (Haralambos, 2002, 887).

Ispitani mornari su odgovorima potvrdili svoju pripadnost, sudjelovanje i vezanost za kulturu Bokeljske mornarice. Naravno, uz onaj osobni osjećaj pripadnosti skupini, dolazi i društvena pripadnost skupine „ostatku svijeta. Mornarica njeguje uključivost bez obzira na nacionalnu pripadnost, svi Bokelji mogu biti članovi.

S1(40) Pa slušaj sad, šta se tiče nacionalnog identiteta, BM se najviše povezuje s hrvatskim nacionalnim identitetom, pogotovo u zadnjih 150 godina jer jednostavno je vezana za katoličku crkvu, ali je multietnička, znači svi mogu postati članovi, tako je oduvijek bilo, tako to, a što se tiče društvenog očuvanja samim zalaganjem i što ona postoji toliko godina i dan danas znači da ona, kako bi rekao, da je društvo doživljava...

Većina članova ipak su bokeljski Hrvati. Troje ispitanika je povezalo Mornaricu i njezin identitet s katoličkom vjerom i hrvatskom nacionalnosti, naglašavajući i da bez obzira na to, ona ima svoja vrata otvorena za sve vjeroispovijesti i nacionalnosti.

S5(60) Pa ovako, BM nije nikad imala taj obilježje nacionalnog, ali 90 posto ajmo reći su članovi BM Hrvati koji na neki način osjećaju taj sistem ne obilježavanja samo hrvatstva nego svog nekakvog historijskog postojanja na ovom prostoru.

S2(49) Znači dominantno je hrvatsko katoličko, a i ima, Bokeljska mornarica nikom ne zatvara vrata, ima ali jedan mali broj pravoslavaca, što se tiče bokeljske podružnice Tivat samo su dva člana pravoslavna, a ostalo su sve katolici kojih ima pedeset. Također, osobe drugih vjeroispovijesti mogu imati veće činove od mornara.

Identitet mornarice i njezin društveni značaj za zajednicu u kojoj je nastala i nad kojom bdiye, odnosi se, osim nacionalnog i na vjerski identitet.

S2(49) Po meni, pošto su u mojoj obitelji svi bili vjernici, mislim da je i dan danas tako, veliki je utjecaj Katoličke crkve i nas koji se osjećamo katolicima da je to privrženost tome.

Iako Mornarica ima većinski udio Hrvata katolika, u samoj Boki, ona nije nikada imala prefiks hrvatska, nego bokeljska, prema zaljevu u kojem se nalazi, na prostoru u kojem je stoljećima postojala za razliku od bratovštine u Hrvatskoj koje su imale potrebu nakon osamostaljenja 1991. preimenovati se iz Društva „Bokeljska mornarica“ u udrugu „Hrvatska bratovština Bokeljska mornarica 809.“ sa središnjicom u Zagrebu i podružnicama (bratovštinama) u Puli, Rijeci, Zadru Splitu i Dubrovniku.

S1(40) ..i što je vjerojatno prepoznata i u društvu kao hrvatska, ona nema prefiks i ne bi valjalo da ima ikad neki prefiks i nije imala nikada u historiji prefiks.

Iz intervjua je moguće zaključiti da je Bokeljska mornarica danas iako u njoj većinom participiraju starosjedoci Boke Kotorske svjesni svoga nacionalnoga identiteta, otvorena svima koji žive u Boki i poštuju tradicionalnu kulturu i žele raditi na očuvanju iste.

9. 1. UTJECAJ KATOLIČKE VJERE NA BOKELJSKU MORNARICU U NOVIJE VRIJEME

S obzirom na izazove sadašnjice, postojanja interneta, širenja velike količine informacija, „upravljanja vlastitim životom po želji“, nestajanje autoritativnih figura, Boga i vjere, zanimljivo je čuti aspekt „čuvara“ tradicije jednoga, stoljećima staroga udruženja koje

je prošlo različite društveno političke sustave, a koje je neraskidivo vezano uz katoličkoga sveca, te odnos s Crkvom danas.

S5(60) Ovako, Mornarica je vezana uz korak katoličkim svecima. Prvi svetac je bio zaštitnik BM je bio sv. Nikola, ali se u srednji vijek promijenio zaštitnik, uzeli su zaštitnika Kotora i Boke, svetoga Tripuna. I normalno mornarici je osnovni svetac katolički svetac.

Svi ispitanici se slažu vezano uz utjecaj katoličke crkve na Mornaricu u prošlosti. Međutim, podijeljena su mišljenja o modernom vremenu.

S1(40) .. ne, nije toliko više povezana, nije povezanost vjerojatno jer je 45., jedno vrijeme , 45. do 90. se izgubila ta povezanost zbog komunizma koji je vladao, čak se trebala izgasiti BM, pa se 70. godine našao neki model, vjerojatno u to doba pametni ljudi u mornarici, ne da su išli protiv vjere, nego da bi je sačuvali, uzeli, izabrali su Tita za počasnoga admirala i samim su time digli mornaricu na stupanj. Bilo je priječenja da će je skoro ugasiti, svela se na nekih par članova u par mjesta i to je bilo to.

Fotografija 5. Katedrala sv. Tripuna Izvor: privatna arhiva istraživačice

Promatrana procesija se odvija u znak sveca, pleše se kolo pred katedralom i pjevaju mu se pjesme. Također se služi i misa u njegovo ime. Uz tu činjenicu ide i činjenica da u moderno

doba članovi nisu više vezani za određenu vjeru ni za naciju bez obzira što baštine i čuvaju tradiciju kojoj je jedna od bitnih stavki upravo povezanost s konkretnim svecem i konkretnom konfesijom.

S4(35): Pa naravno da utiče jer smo mi isključivo vezani uz sv. Tripuna, mi smo jednostavno, znači BM je usko vezana uz sv. Tripuna pa i katoličku crkvu samim time.

Ono što je relevantno jest da su svi članovi rodом Bokelji i poštuju Statut, a u Statutu se poštuje i slavi sv. Tripun.

9.2. MEĐURELIGIJSKI DIJALOG: ODNOS KATOLIČKE I PRAVOSLAVNE VJERE I BOKELJSKA MORNARICA

Sukladno demografskoj strukturi stanovništva Bokokotorskog zaljeva, te samog grada Kotora, i postojanje crkava više vjera u gradu osim katoličke, bilo je zanimljivo istražiti stavove sudionika o utjecaju Mornarice na međunacionalni i međuvjerski dijalog.

S1(40) Pa slušajte, što se tiče BM uvijek je postojao dijalog i bio je normalan, a nikad tu nije bilo prepirke ni svađe ni ičega, mi evo imamo, godinama, zna se kad su lode, to je 27. januara, lodama počinju tripundanske svečanosti, a taj dan je i Savin dan u pravoslavnoj crkvi i Mornarica ide od kad je to obnovljeno lode od 90. g. i onda je išla i prije 45. godine mornarica se postroji na Savin dan kad se svira himna kad limarska glazba Kotora svira postroji se i svi zajedno se onda uputimo ka sv. Tripunu.

S4(35) Pa, u suštini ja bi to u ovom trenutku razdvojio na ljude koji razumiju šta je Boka bez obzira jesu li pravoslavci ili katolici i oni koji ne razumiju što je Boka. I mi smo u Boki nekako navikli na taj međureligijski, onaj, suživot, i to je nama normalno, i normalno je recimo za Božić, da idemo jedni drugima na čestitku za Uskrs i tako dalje, a u BM se to vidi jer također isto recimo normalno je da kad ide procesija za BM izađu pravoslavni svećenici pred crkvom sv. Nikole i pozdrave povorku, isto tako da iz sv. Save da izađu i katolici ispred sv. Tripuna da pozdrave liturgiju kako bi se reklo.

Može se primijetiti da su stanovnici Boke kotorske odrastali s međureligijskim dijalogom, zajednički sudjeluju u raznim svečanostima ili slavljenima blagdana bez obzira kojoj vjeri ti blagdani pripadaju. Samo se jedan, najstariji ispitanik osvrnuo na teško razdoblje rata devedesetih.

S3(72).... i nikakvih problema ja nisam imao, ne ja nego i moja porodica i moja svojta, niko nikad nismo imali problema što se tiče da je neko pitao ko si šta si i tako dalje. Sve je to važno do 91. godine. 91. godina ovdje za nas katolike, Hrvate, bilo je u principu i većini slučajeva, je bilo jako jako opasno preživjeti i kretati se i tako dalje. To govorim zato što smo ja i moja famelja to isprobali i doživjeli na svoj primjer i tako da što se tiče tih odnosa od 91. smanjio se odnos, i smanjilo se prijateljstvo i posjete, i tako dalje, a u današnje vrijeme to je bože sačuvaj sve.

Ipak načelno i u praksi, svi ispitanici svjesni su šire slike zajednice na prostorima Boke kotorske i da je suživot nešto što osigurava blagostanje i bogatstvo poštivanja, poznavanja i prihvaćanja različitosti.

S4(35): ... , i normalno je recimo za Božić, da idemo jedni drugima na čestitku za Uskrs i tako dalje, a u BM se to vidi jer također isto recimo normalno je da kad ide procesija za BM izađu pravoslavni svećenici pred crkvom sv. Nikole i pozdrave povorku, isto tako da iz sv. Save da izađu i katolici ispred sv. Tripuna da pozdrave liturgiju kako bi se reklo. ,,

Pozdravljanjem procesije sv. Tripuna na dan svečanosti, izlaskom pred njihove crkve, čekajući i kadeći povorku u procesiji, pokazuje se poštivanje Mornarice od strane Crnogorske i Srpske pravoslavne crkve.

9.2.1. BM i procesija sv. Tripuna za vrijeme komunističkog sustava

Ispitanici su, ovisno o starosti i iskustvu provedenom u tome vremenu iznijeli svoja sjećanja na to doba. Jedan od njih je smatrao da treba odati priznanje onima koji su i u to doba sačuvali rad BM, jer se trebalo dosjetiti nakon ukidanja procesije 1946., kako u tome vremenu naći smisao BM.

S5(60):I onda su se oni sjetili, neko se sjetio od ovih ljudi koji su pokrenuli ponovno rad mornarice da je uključe u kulturnu organizaciju. Onda su recimo, što je vrlo bitno bilo, u to doba komunističke vođe nisu imale da bi dočekale nekoga , predsjednika, cara, princa i tako, nisu imali neku organizaciju tradicionalnog tipa s kojom bi se predstavili. I tu je upala Mornarica.Znači mi smo tada dočekivali razne prinčeve, ja sam bio kad je bila Margareta Danska, pa sam bio kad je dolazio predstavnik engleskog dvora...

Tek nakon demokratskih promjena mornarici je vraćen njezin temeljni habitus.

S2 Od 45 do 90 godina nije bila vanjska proslava i BM je tu, znači nije bila razvijena, tek od 99. godine kad je komunizam nestao, došle su demokratske promjene, tek je tad pošlo na bolje, kad je dozvoljeno da se vjera prakticira i tada je stvarno pošlo na puno puno bolje

9.3. PRIJEPORI VEZANI ZA UVRŠTENJE NA UNESCO-VU LISTU NEMATERIJALNE BAŠTINE

„UNESCO (Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanosti i kulturu) je specijalizirana organizacija u sustavu Ujedinjenih naroda, utemeljena 1945. godine. Glavni cilj joj je očuvanje mira i sigurnosti, promovirajući suradnju među nacijama na područjima obrazovanja, znanosti i kulture u cilju unapređenja općeg poštovanja pravde, vladavine zakona, ljudskih prava i temeljnih sloboda „(članak 1. Statuta UNESCO-a).

Ministarstvo kulture Crne Gore kandidiralo je Bokeljsku mornaricu za UNESCO-vu listu nematerijalne kulturne baštine 2017. godine. U izradi dosjea sudjelovali su glavna tajnica Crnogorske nacionalne komisije za UNESCO, te troje rukovodećih članova Bokeljske mornarice iz Kotora. Autorica članka Saulačić naglasila je da ostatak članova nije imalo nikakav pristup odlučivanju ili komentiranju dosjea. Zbog navedenog, otvoreno se pismima suprotstavila takvoj nominaciji poslavši ih predsjedniku Vlade Crne Gore 2017.g. U pismima je navela da formular nije validan i da ne počiva ni na povijesnim ni na sadašnjim istinama.

Dosje za nominiranje je odbijen, iako je službena verzija bila da se treba samo dopuniti. Nije ispunjavao pet kriterija za upis na Reprezentativnu listu nematerijalne baštine čovječanstva. Kako bi ispunio kriterije trebao bi „doprinositi poticanju dijaloga, održavajući na taj način kulturnu raznolikost širom svijeta i svjedočiti o ljudskoj kreativnosti. „

„Po točki R. 4 „Element je trebao biti nominiran nakon najšireg mogućeg sudjelovanja zajednice, zainteresirane skupine ili, ako je primjereno, pojedinaca i uz prethodnu njihovu obavijest o slobodnom pristanku“. To uopće nije urađeno, ni tada, a ni sada, pa stoga predložimo održavanje znanstvenog skupa ove jeseni uz sudjelovanje svih poznavalaca njene tradicije prvenstveno povjesničara, iz svih zemalja u okruženju. Po točki R. 5 „Element je trebao biti uvršten u popis nematerijalne kulturne baštine prisutne na području države stranke podnositeljice nominacije, kako je utvrđeno u člancima 11. i 12. Konvencije “U Registru kulturnih dobara Crne Gore to nematerijalno kulturno dobro je neistinito prikazano je spominje „kultne ličnosti“ i „ples po trgovima“ – pokušavajući izbjeći period od 1945. do 90.

god. kada je bilo zabranjeno održavanje tradicije Bokeljske mornarice. Navedeno treba ispraviti kako bi nominacija bila smatrana validnom.

Dosje koji je poslan poslije ovog, 2020. god. također nije ispoštovao cijelu istinu. Izbjegavalo se priopćiti tko je nositelj ove nematerijalne kulturne baštine, a to su Bokelji katolici, Hrvati Boke Kotorske.²

Odbijanjem zajedničke nominacije s Bokeljima koji su tu istu tradiciju prenijeli i održavaju u Hrvatskoj, do skora u istoj državi, ne pridonosi zbližavanju ni istog naroda, ni dvije susjedne države. Saulačić naglašava kako nisu ni ispoštovani ni članovi 11, 12, 13 i 14 (Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine), jer Crna Gora nije uzela u obzir da je i Hrvatska zaštitila to kulturno dobro na vlastitom teritoriju. U Splitu se već skoro 150 god., a u Zagrebu skoro 100 godina tradicija održava, pa su je stoga tamošnji Hrvati Bokelji i zaštitili na nacionalnoj razini. Razlog zajedničke nominacije je slavljenje iste tradicije u dvije prijateljske države i baš to UNESCO podržava, jer je to zbližavanje naroda. Jedino što se može zaštititi je neprekinuto dvanaeststoljetno slavljenje zaštitnika grada Kotora sv. Tripuna uz učešće Bokeljske mornarice.³

Zbog nedavnih kandidiranja Bokeljske mornarice kao nematerijalne baštine za zaštitu pod UNESCO-m, ispitanici istraživanja su iznijeli stavove o potrebi zaštite Mornarice, te bi li Hrvatska i Crna Gora trebale ići zajedno sa zahtjevom prema UNESCO-u.

SI(49): „U mornarici nitko nije bio protiv zajedničke kandidature, ali kulturno dobro kandiduju države, mi to ne kandidujemo, mi u mornarici nismo znali ni da ima pregovor, da je uračunato u bilateralni dogovor i sve. Mi jedino što smo mogli reći Crnoj Gori: nećemo. Kad je nama došlo da to radimo, mornarica je mogla reći nećemo, ali zašto... Mislim, težili smo ka tome, veće bogatstvo bi bilo da je pošla, i za mornaricu i za sve. Što će biti dalje, vidit ćemo.“

S4(35): Uopšte o tome nemam neko mišljenje, zašto ne bi bilo bolje da svi skupa idemo ali sada ne znam BM baštine Hrvati iz CG i onda u tom smislu trebala bi podršku obje države.

² (<https://biramdobro.com/autorski-tekst-marije-saulacic-bokeljska-mornarica-tradicijsko-obiljezje-bokeljskih-hrvata-po-drugi-put-pred-unesco-m/> 8.5.2021.).

³ (<https://biramdobro.com/autorski-tekst-marije-saulacic-bokeljska-mornarica-tradicijsko-obiljezje-bokeljskih-hrvata-po-drugi-put-pred-unesco-m/> 8.5.2021.).

Ispitanik 5 smatra da je problem što je Hrvatska tražila da se promijeni naziv te da se Bokeljska mornarica u Boki nazove i hrvatskom;

S5: i tu je nastao problem između podružnica što su u Hrvatskoj i ovih što su u Boki. Zato što sam prije rekao, nije imala nikada nacionalni obilježja, ova mornarica, uvijek se zvala, prvo se zvala Kotorska, pa kasnije Bokeljska.

Općenito o potrebi UNESCO-ve zaštite, svi se slažu.

S1(49):... pa treba se zaštititi UNESCO-om ta tradicija, jer mislim da bi to pomoglo samom očuvanju mornarice, samoj promociji mornarice, promocije da se za nju zna malo više, i u svijetu i u svemu tome i nažalost evo propala je ova kandidatura. Je li ona bila ispravna ili nije bila ispravna, to je upitno, to je sada propalo..... to je BM kulturno dobro Crne Gore ali ne crnogorsko kulturno dobro, to je velika razlika, ali dobro, to je sada malo već politički.

Ovisno o involviranosti i poznavanju teme, te emocijama, ispitanici imaju različite sugestije kako je trebalo ići sa zahtjevom spram UNESCO-a.

S3(72) : Sigurno da treba zaštititi. Prijedlog koji je poslala naša država, ja sam u toku, nije prihvaćen iz osnovnih nekih razloga što se ja kao član upravnog odbora podružnice opštine Tivat kad smo to razmatrali dao sam primjedbu da taj materijal nije dovoljno vezan uz ime sveca sv. Tripuna... Hrvatska vizavi situacije šta se dešavalo s Bokom i Bokeljima kojih ima dosta i u Hrvatskoj i tako dalje, treba tu napraviti jedan kompromis ali ako se veže sv. Tripuna onda mislim da tu ne bi trebalo biti problema. Masu stvari trebalo bi se kroz taj naziv promijeniti u interesu i jedne i druge države.

Iz dijelova intervjua, očito je da je kod svih ispitanika prisutna želja da Mornarica bude priznata na svjetskoj razini. Jasno im je da je došlo do zastoja zbog političkih razloga. Neki od njih su se jasnije izjasnili o potrebi da obje države idu zajedno shvaćajući međusobnu povezanost s Bokeljima koji su odselili u Hrvatsku te u matičnoj domovini nastavili njegovati tradiciju, istu onu koju oni njeguju tamo gdje je ta tradicija i nastala.

9.4. POVEZANOST UDRUGA MORNARICE U REPUBLICI HRVATSKOJ SA SREDIŠNJICOM U KOTORU

U Zagrebu 1956. godine osnovana je prva Bokeljska mornarica u Hrvatskoj, a desetak godine poslije bratovštine su osnovane u Splitu i Rijeci. Godine 2016. Mornarica je sveukupno imala pet bratovština pod zajedničkom krilaticom Fides et honor! – posvećene istom cilju, a to je održavanje tradicije Bokelja i njezinih pomoraca (Zagreb, Rijeka, Split, Pula i Dubrovnik).

Fotografija 6. Bokelji riječke bratovštine Izvor: https://static.jutarnji.hr/images/live-multimedia/binary/2019/2/14/22/FPD_5029%201.jpg (1.6.2021)

Hrvati koji su zbog raznih okolnosti i pod pritiskom napuštali Boku kotorsku, kasnije su osnivali udruge u Puli i Dubrovniku. Mornarica u Boki je najvećim dijelom izražena u tradicionalnoj proslavi Sv. Tripuna, koja vuče korijene iz 809. godine kada su kotorski mornari prenijeli kosti i moći sveca s mletačkog broda u Kotor. Na istoj toj tradiciji, izgrađene su i bratovštine u Hrvatskoj. Također, proslava sv. Tripuna je upisana u registar nematerijalnih kulturnih dobara RH.⁴

⁴(<https://hrvatski-vojnici.hr/bokeljska-mornarica-809/>, 26.10.2020.).

S obzirom na postojanje, čak pet takvih udruga, bilo je važno ispitati mišljenja Bokeljskih mornara o povezanosti istih sa središnjicom u Kotoru.

S6(49) Da, prvo š njima (s bratovštinama u RH, op.a), pa onda s nekima ostalima

S2(49): ..treba da se oslanjamo na Hrvatsku državu, na našu matičnu državu, ona nas jedino može zaštititi...

S5(60): Pa normalno, mislim da su to sve naši ljudi koji trebaju nekad, kad tad se moramo povezati. Mi se svi znamo. Mi se posjećujemo, to je samo pitanje vremena da se to izjednači

Jedan ispitanik se osvrnuo i na Bokelje iz cijeloga svijeta, gdje god ima podružnica: „...u Argentini, Kanadi...“, jer veže ih ista tradicija, i mnogi od njih su ostali na razne načine povezani sa zavičajem i korijenima gdje je uostalom prva Bokeljska mornarica i nastala.

Da ne bi bilo nesuglasica, poneki ispitanici smatraju logičnim da su svi pod jednim Statutom te da je središnjica u Kotoru: „svi bi trebali biti pod jednom kapom“.

S3(72):... . Ako je statut BM Kotor onda bez obzira gdje ko živio mislim da bi trebalo poštovati jedan statut iz prostog razloga jer BM po mom mišljenju ne može imati dva statuta, ne može imati dva admirala, ne može imati dva viceadmirala i tako dalje i tako dalje...

S1(40): trebaju, trebaju biti povezane i radimo na tome... Mislim da ćemo to uspjet ... Prvo centrala treba biti u Kotoru, ne može biti nigdje drugamo.

Iz odgovora se nazire zaključak da iako se većinski Mornarica sastoji od Hrvata katolika, i osnovana je na katoličkim temeljima, važan je njezin geografski položaj. Kao takva pripada okviru gdje je nastala. Prvo Boki Kotorskoj, te potom Bokeljima ma gdje se oni u svijetu nalazili i oživljavali tradiciju svojih djedova i pradjedova.

10. ZNAČAJ PROCESIJE SV. TRIPUNA ZA ČLANOVE BOKELJSKE MORNARICE

Veze Bokeljske mornarice neraskidive su s proslavama zaštitnika grada Kotora sv. Tripuna. Povijest grada Kotora usko je povezana s poviješću crkve sv. Tripuna i poviješću Bokeljske mornarice. Gradska vlast, katedrala sv. Tripuna i Bokeljska mornarica tri su glavne

komponente koje su kroz dugi niz stoljeća bile odlučujuće za život i razvoj grada Kotora (Saulačić, 2010, 347).

Vanjska proslava Sv. Tripuna dio je programa svečanosti sv. Tripuna. Program se još sastoji od Loda – pohvala u čast Sv. Tripunu koji se održavaju 27. siječnja. Zatim, blagdan Svijećnice, koji se održava 2. veljače i kalendarskog obilježavanja blagdana sv. Tripuna 3. veljače službom misi. Vanjska proslava je u prvu nedjelju nakon blagdana radi podudarnosti s danom sv. Vlahe, zaštitnika grada Dubrovnika.

Većina sudionika sudjeluje skoro svake godine na Vanjskoj proslavi, i k tome još, i plešu kolo, ili pak nose relikvije. Rijetko izostanu nazočiti događajima vezanim uz Mornaricu.

S4(35): Ponekad da ali i ponekad ne, rijetko. Zato što jednostavno takvi su radni dani, mogućnosti su ograničene u tom trenutku

Jedan ispitanik radi i replike oružja za Mornaricu, koje se koristi na proslavi. Stariji ispitanici zadnjih godina ne obavljaju možda sve te dužnosti, osobito plesanje kola, ali prisustvuju događaju. U njihovoj angažiranosti se može uočiti privrženost i dosljednost Mornarici. Također, predstavlja im dodir s duhovnim dijelom sebe, osviještenost i oživljavanje tradicije. Osjećaju se časno, neki naglašavaju i osjećaj pripadnosti svojoj zajednici, zajednici Hrvata, i pripadnost katoličkoj crkvi:

S1(40): Znači, meni kao Hrvat, kao katoliku, BM predstavlja čast, jer inače sv. Tripun je zaštitnik grada Kotora, jedan veliki svetac. Znači, dolazi puno ljudi iz Hrvatske, hodočasnici hodočaste na taj dan, znači ja sam ispunjen s tim

S2(49): Znači, meni kao Hrvat, kao katoliku, BM predstavlja čast, jer inače sv. Tripun je zaštitnik grada Kotora, jedan veliki svetac. Znači, dolazi puno ljudi iz Hrvatske, hodočasnici hodočaste na taj dan, znači ja sam ispunjen s tim

S4(35); Prije svega to je jedna velika čast biti u ovome trenutku pripadnik BM zaista je. Ima nas malo tako da je to stvarno privilegija i čast..

S5: Pa dobro to je historija Boke, koja se ne može tek tako zaboraviti, na neki način je ostatak vremena koje je bilo prije svih ovih događanja. To je naša istorija.

Ispitanici su se dotakli osim značenja same procesije i datuma održavanja, te o njihovom sudjelovanju općenito u radu i gostovanjima Bokeljske mornarice pri drugim manifestacijama.

S3: ...recimo samo u CG, imamo nastup za sv. Tripuna, pa imamo nastup 17. aprila podružnice, pa onda imamo 26. Dan BM, pa onda imamo u devetom mjesecu dan podružnice Herceg Novi, pa onda imamo 1. 9. nastup povodom dana pobune mornara u Boki za vrijeme Austro Ugarske. Dosta imamo nastupa. Ranije je bilo daleko više u odnosu na u zadnje vrijeme. Mi vazda nastupamo bez ikakve financijske nadoknade.

Interesantna su gostovanja BM na drugim manifestacijama izvan same Boke, a vezanima za druge gradove i običaje

S3:učestvovanje u mnogim nastupima van Crne Gore, jer mi smo išli u i prošle godine u Trst, i u Beč....

Prvo gostovanje Mornarice izvan Kotora bilo je 1908 u Beču. S obzirom da je Boka kotorska bila dijelom tadašnje Austro Ugarske, ne može se reći da je gostovala u inozemstvu. Išli su na proslavu 60 godina vladavine cara Franja Josipa, zajedno s kotorskom gradskom glazbom. Prvi puta, zaista u inozemstvu, izvan granica države, Mornarica 2001. godine, odlazi u Lanciano - Abruci, Italija, na kulturnu manifestaciju srednjovjekovnih kostima, „Mastrogiurato 2001“. U zajedničkom projektu sa Hrvatskim građanskim društvom Crne Gore, Mornarica je 2003. godine posjetila Zagreb i sudjelovala u kulturnoj manifestaciji „Boka – Zagrebu“. Povodom bratimljenja gradova Kotora i Venecije prilikom proslave tradicionalne manifestacije „Vjenčanje Venecije s morem“, Odred Mornarice na čelu s admiralom se postrojio na obali Rive degli Schiavoni, na kojoj su Bokelji stoljećima pristajali svojim brodovima i trgovali, a zatim je na trgu Svetoga Marka otplesao svoje tradicionalno kolo. Dana 9.10.2005. godine Bokeljska mornarica boravi u Mostaru, nastupajući sa plesnom grupom na akademiji uoči proslave grada. U 2007. godini Mornarica je više puta boravila izvan Kotora, u Republici Hrvatskoj. U Dubrovniku je prvo bila na proslavi Sv. Vlaha, 2. veljače, a zatim na proslavi Dubrovačko-neretvanske županije 13. svibnja.

S3: Mi smo nastupali na otvaranje Dubrovačkih igara, plesom kola, uvijek ide i glazba, odnosno muzika, jer mi imamo princip, jer ako se odigrava kolo, bilo na koji nastup onda mora biti živa muzika.

U Splitu Mornarica sudjeluje u procesiji Sv. Dujma 6. i 7. svibnja 2007. godine. Tada je na Peristilu odigrala svoje tradicionalno kolo, toplo pozdravljena od građana Splita i splitskih Bokelja. Zatim u Mostaru i Omišu. 2008. godine, na proslavi dana grada Omiša. Slijede godine na kojima Mornarica vrlo često posjećuje gradove u Hrvatskoj. Split više puta, potom Šibenik, Ston, Zadar, Korčula. Od posjeta izvan Hrvatske bila je to opet Italija; Piran i Trst. Poziv za 50-u Barkolanu, najveću jedriličarsku regatu u svijetu.⁵

Kako na nastupu u Kotoru imaju svoju limenu glazbu kao pratnju, također ih prate i na nastupima izvan države.

S3: imamo muziku iz opštine Tivat, Kotora, imamo Baušića, imamo razno, to je duvački, limena glazba, i tako recimo sad su išli u Trst, na poziv udruženja Italijana iz Crne Gore, Znači Talijani iz Trsta pozvali su naše društvo, predstavnike našeg društva Talijana u CG i onda smo mi organizovali BM gdje su oni nastupali a povodom godišnjeg smotri jahti nešto nevjerojatno kako su mi pričali. A u Beč prošlu godinu to je bila međunarodna saradnja

10.1. ISKUSTVO PROCESIJE

Govoreći o iskustvu procesije, ponajprije se misli na skup spoznaja zasnovanih na vlastitom osjetilnom doživljaju, ali i onom emocionalnom. Tripundan se sastoji od mnogo doživljaja koji oživljavaju vizualna, slušna i „emocionalna“ osjetila. Time svaki član, svaka individua koja sudjeluje, makar i kao publika, na taj dan ima svoje i izdvojene trenutke kao one koje pamti najviše. Ispitanici su ponudili niz odgovora, ali s obzirom da su to članovi od kojih ih je većina i plesala kolo, izdvajali su ga kao nešto najupečatljivije.

S1: Pa znate kako, pa najupečatljivije meni je plesanje kola, to je ako bi što mogao izdvojiti, što se tiče dijela mornarice, a što se sad tiče dijela procesije su moći. Sudjelovao sam puno u nošenjima tih moći. Malo je fizički teško ali te nekako ispuni i fino izgleda. E svečanost počinje, to isto lipo izgleda mi iz Tivta krenemo od ulice od pozorišta, i idemo prema glavnom gradu, tamo nas dočekuje Kotorski odred,

S2: znači, to kolo BM i da budem iskren kad sam nosio te moći i nekako sam se osjećao ispunjeno da tako kažem

⁵ (http://www.bokeljskamornarica.com/Gostovanja_u_inostranstvu.htm)

S3: Izuzetno, samo igranje kola jer kolo ne može svak da igra, iako možda ovako izgleda jednostavno, a tu ima preko deset figura. Nisu to figure, tu ima i sidra i tako dalje sve se to odigrava. Treba da se vježba i da se zna.

S5: Sad će biti smiješno, interesantno, meni je najupečatljivije kada nas čekaju Kotorani, moj dio, a razlog je zato što u Kotor postoji ta jedna put Tivta i Kotor, postoji jedna mala ograda, oni nas prihvataju, ali smo mi kao njihove sluge. Ne moraš sad to pisati. a mi kada dolazimo to je tolika atrakcija. Jer oni nas dočekuju na glavnim vratima, red mornara iz Kotor, mi dolazimo, s našom Tivatskom muzikom od pozorišta prije pjacenamo, a od kapetanije dolaze Novljani, i to je toliko atraktivno.Za mene je to jedna od najljepših situacija, jer se onda te podružnice pretvaraju u jedno. Tu dolaze svi zajedno, predaje se raport, onda nastaje odred i to je glavni odred BM. Zato mi je najljepši dio. Za mene.

S6: Ne znam, (stanka), nošenje relikvija, od kada sam nosim, pa me ima i po kalendarima na slikama (ahahaha)

Fotografija 7. *Mnoštvo u procesiji sv. Tripuna* Izvor: privatna arhiva istraživačice

10.2. MOGUĆE PROMJENE

Većinu trenutaka i događanja na procesiji po ispitanicima ne bi trebalo mijenjati, jer kao takvo, sačinjeno je prema tradiciji. No, postoji pitanje datuma na koje se osvrnula polovina ispitanika. Jer dan sv. Tiripuna jest 3. veljače, ali je slavlje odgođeno na prvu nedjelju poslije zbog podudarnosti sa slavljem zaštitnika grada Dubrovnika.

S1:.... mi iz mornarice bili malo kivni na to, mi smo htjeli da , da to bude na Tripundan. Biskupija ima neki svoj razlog, koji j,e to ne znam, da je to neradni dan, da je i to sve.... da bi se skupilo što više ljudi i sad ta procesije se odvija po cijelome gradu Kotoru.

S1:... inače mislim da je za sada to okej, jedino datum, da to bude isto trećega, baš da bude na Tripundan. Znam da se podudara sa SV. Vlahom ali mislim da je tu i biskupija s jedne strane u pravu, biskupija bi to vratila kad bi se taj dan u Boki Kotorskoj proglasio neradnim danom . To je malo teško .

Jedan ispitanik je uočio, kako se ne dijele letci tijekom svečanosti, te je naglasio kako bi ljudi bili još bolje upućeni o događaju i detaljima vezanima uz isti. Najčešće turisti primijete zanimljiv događaj ispunjen glazbom i odorama, te ga fotografiraju, ali uvijek je bolje kad se mogu što više educirati o tome.

Iako postoji taj „žal“ za izvornim datumom, neki su ipak svjesni da postoji mogućnost manjeg dolazaka gostiju i ljudi koji bi sudjelovali procesiji. Gledatelji i hodočasnici bi se morali opredijeliti za jedno od dva slavlja.

S2: Pa sad bio sam mišljenja da možda treba, ovaj, kad 3. 2. , kad je sv. Tripun, a s obzirom da je i sv. Vlaho ne bi došli ljudi na hodočašće, onda je bolje ovo što je, da su stavili prvu nedilju posli sv. Tripuna. Bolje sad ovo govorim, da bude više ljudi i svečaniji doživljaj, onda hrvatski mediji puno bolje to poprate, hrvatska televizija i tako

11.PRIPREME ZA SVEČANOST SVETOG TRIPUNA

11.1.PRIPREMA ODORE I ORUŽJA

Odore Bokeljske mornarice najčešće šiju profesionalci, no na pripremi i popravcima prije svečanosti rade mame, sestre, bake ili pak supruge. Većina odora je u vlasništvu Mornarice.

S1: Šiju profesionalci, i sve, a ovu pripremu radi svako doma. Doradi, uredi, i tako i odore nisu privatne, sve su u vlasništvu mornarice. Možda neko ima privatnu, ali ove sve su na zaduženje. A štp se tiče priprema, priprema fešte kreće od 13. januara, znači 13. prvog kad su karike, to je dan kad su se donijele sve onaj, moći svetog Tripuna u Kotoru, kad su prenesene u Kotor, i taj dan je bitan za mornaricu, jer se po tradiciji tada bira mali admiral, sjednica admiralata bude u podne, oduvijek tako, bira se samo jedna tačka dnevnog reda a to je taj odabir admirala, a tada kreću i pripreme, sastanci odbora, radnici. Ima tu priprema, treba poprilično da se sve to organizuje, jer mornarica je po tradiciji nekad bila i plaćena, a sada je to preuzela biskupija, sad je ona finansijski u stvari, pokrovitelj.

S1: Gaće su crne sa zlatnim, pas koji je svileni i crveni, ječermi sa zlatnim koncem, kapa je crna i košulja je bijela . nekad su ti pasovi bili i plavetni ne plavi i na kapu je cvijet. Odora Bokeljske mornarice je istovjetna sa svečanom bokeljskom nošnjom, nekada je bilo u pravilniku, razlikovalo ti se da li ti je nošnja ili si mornarica baš po tome cvijetu- zašto. Zato što se cvijet smije nositi samo kad si pod oružjem, mi ga sada nosimo i prije i poslije. Nekada su ljudi išli na nedjeljnu misu u toj odori, ali to je onda bila nošnja, odora bi bila kad bi uzeo oružje i stavio cvijet.

Članovima Bokeljske mornarice, uz odoru važno je i oružje koje predstavlja važan povijesni i tradicijski pokazatelj pripadnosti mornarici.

S2: Imam odoru BM, a od oružja imam, mislim mi to dobivamo pušku, u zadnjih desetak godina imamo te nove puške koje pucaju, do sad nisu bile, pošto su bile stare puške, koje nisu mogle da pucaju

S2: Ove puške, nove, što su izrađene, su vlasništvo BM. a ove puške uzete su na revers od muzeja kotorskog, date nama na korištenje.

Prije deset godina nosile su se stare puške (posuđene iz muzeja) iz kojih se nije moglo pucati radi sigurnosti. Za razliku od novih koje se izrađuju za tu svrhu.

Nešto više o oružju, ispričao je ispitanik koji se i sam bavi izradom istih:

S5:....Puške su stare puške kremenjače koje su stare po nekoliko stotina godina, međutim prije desetak godina došli smo na ideju vizavi što je podružnica Tivat imala čovjeka koji je dvije osobe, dva člana BM bili spremni napraviti puške koje će pucati. Tako da su oni u tom periodu napravili dosta tih pušaka za podružnicu Tivat, Kotor i HN. Tako da one sada imaju mogućnost da pucaju kao te stare puške. Pošto su te stare puške, onda je veliki rizik da mi s njima pucamo, zbog starosti i neispravnosti može da dođe do nekih nezgodnih situacija.Pošto smo mi bili direktno pod Venecijom, naše naoružanje vuče porijeklom iz venecijanskog naoružanja, znači, imamo pušku šaralija, kremenjaču koja je rađena u Veneciji. Kasnije su je prihvatili Turci pa je rađena i u Turskoj. Ali je venecijanskog porijekla. Imamo koplje i ustvari jednu sjekiru koja je bila iz doba srednjega vijeka, ona se upotrebljavala prvo u švajcarskim i njemačkim gradovima. To je kalebarda, konjičko naoružanje, protiv koje se koristi danas kao paradno naoružanje kod zastava. Onda nose kubure, takozvane ledenice, mi ih trenutno nemamo, to se treba nabaviti, to su takozvane kubure koje su od bronze, ali normalno cijevi i ostalu su željezo. Ta bronza je posrebrna a to je jedan statusni simbol, to su bili pomorci, a pomorac je vazda statusni jači bio, novčano, nego obični čovik, onda je vazda nosio posrebrno i pozlačeno naoružanje, onda tu su sablje one su ravnog tipa, većinom donesene sa istoka a poslije su ih radile i ostale zemlje, a najupečatljiviji je, ovi ljudi što nose zastave, kopljanici, oni nose shiavone, a schiavone je venecijanski mač. On je poznat na cijelom Jadranu jer su u to doba, razne jedinice koje su bile pod Venecijom, formirane da koriste kad je trebalo, nose naziv po tadašnjim Slavenima, to su znači Hrvati i ostali koji su bili u službi venecijanske vojske. Onda su bili razna sitna naoružanja, noževi i to.

11.2. VJEŽBANJE I PRIPREMA KOLA

Mnogima koji su prisustvovali svečanosti sv. Tripuna, najupečatljiviji dio upravo je plesanje kola ispred katedrale sv. Tripuna. Ispitanici, oni koji plešu redovito, ali i oni koji nisu nikada plesali, imaju prošireno znanje o samim pripremama i figurama kola. Iako ne sudjeluju svi u svakoj aktivnosti događaja, interesiraju se za cjelokupno zbivanje.

U Mornarici plesači se biraju ponajprije prema volji i želji koju iskaže pojedini član za sudjelovanje u kolu. Naravno, veliki dio odabira je i na kolovođi koji od onih koji su ukazali želju, mora izabrati one s najviše talenta i ritma. Jer na njemu je odgovornost ako kolo ne bude uspješno odrađeno.

S1: znači kola se mijenjaju, mijenjamo se i mi u mornarici, jedno vrijeme, bili smo spali na to da nas je bilo možda 20. Neka, recimo 27, 28., dvijehiljadita, i onda su primorani bili izabrati možda i nekoga ko malo slabije pleše, kome to ne leži, vidila si sada, recimo ovoga momenta mislim da bismo mogli pedeset plesača. Tu je na kolovođi onda da izabere, biraju se, prvo moraš imati volju, i želju da naučiš, malo sluha, malo mota, a kolovođa je taj koji ocjenjujeko zadovolji ko ne. Ako kolo ne uspije on je odgovoran.

Ove godine bile su izvedene sve figure, osim figure pod nazivom sidro ili ankora, jer je jako zahtjevna i za nju je potrebno imati pomagala. Na pločama bi se trebali ispisati brojevi kako bi se točno znalo gdje kada staje svaki mornar. Figure predstavljaju radnje na brodu.

S1: ... imamo vrtlog, to je probijanje. Ima pravi, ima kontra. To karakteriše izvlačenje kao konopa i koji se na brod koristi i to. Onda ima špug, sa omotavanjem i probijanjem, slično kao kada se konop mota. Imamo falsukadenu, svako drugoga, izgleda kao kadena, lanac. Ima i prava kadena i sve su vezane za brod, i veliko malo kolo, sve je to nešto što se radilo na brodu. Vezano je i za jedra kad se puste ili skupe, sve predstavljaju nekadašnji rad na jedrenjacima.

S2: 11 figura ima i to predstavljaju radove na jedrenjaku, od tih figura samo se jedna ne izvodi to je ovaj sidro, zato što je jako zahtjevna i treba dosta se, evo ja to nikad nisam imao čast.....znači plesači se biraju, idemo na te probe, onda se izaberu koji su najbolji, to ustvari kolovođa određuje, a mijenjaju se s vremenom, onako neki ljudi ostare, zahvale, i onda dođu mlađi tako.

S5: Pošto imam zaduženja, recimo mi imamo obavezu da vježbamo kolo prije samoga nastupa, onda imamo obavezu da učimo mlade koji dolaze, imamo obavezu da ljude skupimo koji će nastupiti, a onda što je najvažnije prilikom tih proba vidi se ko može ko ne može da igra. Tako da je to teško, ovako malo reći, ali dosta puta se ljudi naljute kad mu rečeš da nije spreman za taj put.

Kako se biraju plesači tako se mora izabrati i kolovođa koji je odgovoran za izvedbu kola na dan svečanosti:

S2: Kolovođu bira admiralat kotorski, BM tako da kažem sva je vlast iz Kotora, i u taj upravni odbor budu, ne znam sad točno, recimo 6 iz Kotora 3 iz Tivta i 2 iz HN, Kotor je glavni i mi smo kao podružnice.

Osim kola, Bokeljska mornarica u svom nastupu, a ni tradiciji, ne pleše druge plesove ni folklore:

S2: Ne, još jedna bitna stvar za BM uvijek mora biti glazba uživo, znači to je jedan uslov, znači ne može preko CD-a ili tako.

S3: Što se tiče BM ništa, a narodna nošnja, ali folklor nije BM, to je kako naziv kaže folklorna grupa jednog kraja, jedne države,, i onda mi pošto nismo folklorna grupa, barem se tako smatramo, ne učestvujemo u takvim manifestacijama. Međutim, imamo posebne folklorne grupe koje baštine narodne plesove Lastva, Dobrote i sl., ali oni nisu dio BM

12. NOŠENJE RELIKVIJA NA DAN SVEČANOSTI SVETOG TRIPUNA

12.1. ODABIR I PRIPREME MORNARA ZA NOŠENJE RELIKVIJA

Iza mise slijedio je svečani ophod po gradu s moćima sv. Tripuna i drugih svetaca, u kojemu su sudjelovale civilne i vojne vlasti i sve bratovštine pod svojim barjacima. Moći bratovštine sv. Križa nosila su četiri svećenika, a kovčeg sv. Tripuna četiri kanonika. Biskup s pratnjom išao je ispod skupocjenog baldahina koji je nosilo šest plemića. Mornarica je stupala pod oružjem podijeljena u dva reda. Na čelu je stajao major, iza njega tri časnika, potom dio mornara. Slijedila je državna zastava i grb, zatim admiral, praćen s dva kapetana. Drugi odio zatvarala su tri časnika, a iza njih stupao je poručnik. Sa strana išla su dva dočasnika, koji su pazili da se odred kreće u redu. Poslije podne, iza gozbe, u pratnji odreda mornara, svete moći vraćale su se na svoja prvotna mjesta(Stjepčević, 2003, 62-65).

Za nošenje moći sv. Tripuna mornari se mogu dobrovoljno javiti, najčešće bivaju mlađi i oni s jačom fizičkom konstrukcijom s obzirom da relikvije podosta teže. Jedan od ispitanika je naglasio čak da znaju biti raspoređeni po mjestima mornara. Nose četvorica iz Tivta i isto toliko iz Kotora, te su prije bila i dva Novljana, ali pošto je njih sada malo zastupljeno u mornarici, ne nose više.

S1: Dobrovoljno, pita se ko želi. Pošto nose 4 iz Tivta mornara i 4 Kotorska. Nekada je bilo i dva Novljana, ali njih ima malo pa ne više i dosta su neaktivni.

S6: Pa mornari se biraju, da ih ima iz Tivta , Kotora i Herceg Novog, i po mogućnosti da budu iste visine, jel, da ne bude ono, jedan gore jedan dolje.

S5; Pa obično, na dogovoru, na sjednici, se pita čovjeka da li je spreman, ako je spreman da prihvati, ne mora biti sad neki vjernik, ali u većini slučajeva su vjernici, i poštuju taj simbol nošenja relikvija.

Na dan svečanosti, mornari koji nose relikvije, njih osmorica, nakon prvog dijela svečanosti moraju stići u središnje prostorije mornarice kako bi tamo odložili svoja oružja te se vraćaju ispred katedrale sv. Tripuna na kraj mise kako bi dočekali moći koje će nositi kroz cijeli grad Kotor. Moraju paziti da svi zajedno drže korak radi ljuljanja i težine relikvija, kako se ne bi dogodila nesreća.

Fotografija 8. Mornari nose moći svetaca Izvor: privatna arhiva istraživačice

Većina ispitanika ovog istraživanja je nosila jednom ili više puta moći sv. Tripuna na dan svečanosti. Time su i prema vlastitu iskustvu mogli opisivati doživljaj i težinu zadatka.

SI: Nema specijalne pripreme, samo kada ti mornari završe svoje obveze u prvom dijelu ove svečanosti, jedina je stvar bitna da dođu u prostorije u stari grad, da odlože oružje na sigurno i da dođu pred kraj mise, nekih desetak minuta, da stanu tamo pokraj moći i moraju biti dosta fizički sposobni, zdravi da kažemo jer nije lagano kroz cijeli grad Kotor, ove moći i naslagane su u piramidu i gleda se da su mornari i iste visine. Najvažnija stvar pri nošenju moći je da se drži korak, da svaki od njih gazi istom nogom . Manje se ljuljaju i lakše je, njih osam to nosi.

12.2. Značaj relikvija za mornara

Ispitanici koji su nosili relikvije barem jednom u životu poznajunačin njihova nošenja u procesiji, ali i značenje relikvija za vjernike. Kako biskup i svećenici nose glavnu relikviju,

glavu sveca. Biskup predvodi procesiju kroz grad. Zatim osam mornara koji nose ostale relikvije različitih svetaca.

S5: To su ruke, to su zavjetni simboli u crkvi nekih vremena, recimo, i onda to predstavlja simbol zavjeta, tu se nose bajuva, sanduk ili škrinja. Nose svećenici, nekad su to nosili i mornari, ostaci sv. Tripuna, unutra se nalaze njegove kosti, on je posrebran, on se, simbolika je da čuva grad i čuva Boku. Kad ga se iznosi onda ga vidi narod. A treće je, to mi ne nosimo, nose biskupi, glavu sv. Tripuna.

S5: Dobro, mislim ja nisam neki veliki vjernik, ali to mi je opet, ponavljam po jednom istrojijskoj činjenici, pripadnost Boki i bokeljskim običajima, koje smatram da su iznad od ostalih na Jadranu. Jer smo ipak na neki način, zahvaljujući tom bogatstvu vremena srednjeg vijeka kada je pod morem doneseno svega i svačega, kad su ljudi bili imućni na neki način su donijelikuulturu i ta kultura je ostala do dan danas.

13. REZULTATI METODE PROMATRANJA

Dan procesije/svečanosti Sv. Tripuna (Vanjska proslava – 9. siječnja)

Mornari Bokeljske mornarice se za taj posebni dan pripremaju tijekom cijele godine, ali najznačajnija priprema ove godine bila je dan prije svečanosti, osmoga veljače u prostorijama središnjice u gradu Kotoru. U jutarnjim satima, okupili su se ispred zgrade Doma kulture u Škaljarima. Stotinjak metara od zidina grada Kotora. Raspravljali su o raznim detaljima i pripremama za sutrašnji dan. U opuštenoj i veseloj atmosferi pristizali su mornari i kad se okupila većina, kolovođa ih je pozvao da uđu u prostoriju gdje se vježba kolo Bokeljske mornarice. Prostoriju ukrašavaju velike fotografije na zidovima koje prikazuju kolo i nošnju Bokeljske mornarice.

Uz nekoliko šala i osmjeha odlučili su započeti s ozbiljnim i dugotrajnim pripremama kola za sutrašnji dan. Svi su se postavili u vrstu noseći bijele faculete (rupce) koji će ih povezivati tijekom plesanja kola. Kolovođa je u tim trenucima stajao sa strane kako bi „dirigirao“ korake i glazbu te da uvidi cjelokupnu situaciju, da ispravi određene plesače i pripomogne. Kasnije se i on pridružio. Nekoliko su puta ponovili sve figure koje će izvoditi na dan svečanosti, prije mise.

Fotografija 9. i 10. Vježbanje kola dan uoči svečanosti sv. Tripuna (fotografirano 8. veljače 2020.) Izvor :privatna arhiva istraživačice

Na dan održavanja svečanosti, kao istraživačica, provela sam jutro u kući mornara i njegove obitelji; on i njegova majka. Kuća je bila u pokretu od zore. Od peglanja odore do obilnog doručka koji će dati energiju i fizičku spremnost sudjelovanju u procesiji. Četrdesetdevetogodišnji mornar nosio je odoru vojnika Bokeljske mornarice. Netom prije izlaska, treba pažljivo odjenuti odoru te pripaziti na sve detalje i dodatke. Većinu toga lako je odjenuti kao i svakodnevnu odjeću, no dolazi do malih problema kada se dođe do pojasa koji povezuje *koret* i *gaće*. Mora se dobro povezati da se ne odvoji, a isto tako ne smije se previše stegnuti kako bi mornar mogao slobodno disati tijekom procesije. Nekoliko puta su ispadale *kačice* kojima se učvršćuje pojas, te se mornar prepao ne bi li zakasnio. Moglo se primijetiti iznimno poštivanje pravila nošenja odore u mornara i koliko mu znači točnost dolaska na procesiju. Mornarova odora sadržavala je i repliku puške (*šaralije*) o pas iz koje će pucati prije mise u znak sv. Tripuna.

Iz kuće se kretalo i prije 8.30., kako bi se iz Tivta stiglo do Kotora, te kako bi se mornar uspio pripremiti s ostalima za mimohod u prostorijama središnjice.

Vanjska proslava započela je po planu, već u 8.45. bila je nekolicina gledatelja koji su očekivali odrede mornarice pred vratima grada. U maloj grupici komentirala se zanimljivost i slikovitost dvaju plakata ovješanih o zidine grada na ulazu. Plakati su sadržavali slike sveca Tripuna.

Fotografija 11. Plakati sveca Tripuna na ulazu u grad Kotor (fotografirano 9. veljače 2020.)Izvor: privatna arhiva istraživačice

Kako je vrijeme odmicalo, pojavljivalo se sve više gledatelja, kako stranaca tako i domaćih i onih kojima su u obitelji članovi mornarice. Mlađih i starijih ljudi. Mnoge žene su bile odjevene u bokeljsku nošnju, te su i svoju djecu odjenuli u odore i nošnje nalik odraslima. Time su čitave obitelji iskazale čast i ponos prema tradiciji kako i spremnost u očuvanju iste.

Fotografija 12. i 13. Žene u bokeljskoj nošnji i djeca u odorama bokeljske mornarice (fotografirano 9. veljače 2020.)izvor: privatna arhiva istraživačice

Oko devet sati Odred Kotorske područnice (središnjice) dolazi iz staroga grada Kotora (dalje:Grada), predvođen kotorskom gradskom glazbom (*muzikom*),izlazi kroz Morska (glavna) vrata i postrojava se ispred njih (izvan grada) – s desne strane vrata, vertikalno u stroj – nasuprot njih, s lijeve strane vrata stoji kotorska glazba. Čekaju dolazak odreda hercegovačke i tivatske područnice

Zatim, oko 9.15, Odred hercegovačke područnice dolazi (stupa) iz smjera zapada (Dobrote, Kule Kampane) predvođeni časnikom, bez glazbene pratnje. Dolaze do mjesta gdje je postrojen kotorski odred, novljanski časnik predaje prijavak(raport) kotorskom časniku, pa

se mornari hercegnovske podružnice pridružuju u zajednički stroj. Iz Herceg Novog dolazi samo pet, šest mornara i časnika.

Okupljena publika promatra i neprestano fotografira i snima početak događaja uz razne komentare oduševljenja očekujući zajedno s mornaricom dolazak odreda iz Tivta.

Fotografija 14. *Kotorska gradska glazba* Izvor: privatna arhiva istraživačice

Fotografija 15. *Postrojen kotorski odred* Izvor: privatna arhiva istraživačice

Odred Tivatske podružnice stupa(dolazi) iz smjera istoka, od Gurdića predvođen tivatskom limenom glazbom (Tivatsko glazbeno-prosvjetno društvo). Prepoznajem da izvode dalmatinsku pjesmu: *Da nije jubavi ne bi svita bilo*. Stupa nekoliko desetaka mornara na čelu s pet, šest časnika uz sjajne glazbenike pa je doživljaj njihovog stupanja spektakularan. Dolaze do Morskih vrata, časnik s najvišim činom predaje prijavak kotorskom časniku, te mornari ulaze u zajednički stroj. Tivatski mornari postrojeni su lijevo od vrata, pored kotorskih glazbenika dok se tivatska glazba postrojava iza kotorske.

Kotorski i novljanski mornari postrojeni su u dvored s istočne strane Morskih vrata, a tivatski u dvored sa zapadne strane vrata.

Na zapovijed časnika mornari stavljaju puške na rame (cijevi pušaka na desno rame), okreću se na lijevo, odnosno na desno, licem prema Morskim vratima, gradu i korakom (maršem) ulaze u grad. Prvo stupa kotorski i novljanski, a iza njih tivatski, predvođeni časnicima i admiralom Bokeljske mornarice. Časnici su i na začelju odreda. Ispred mornarice koračaju glazbenici, naprijed kotorska glazba kao domaćin, a onda tivatska. Publika im se pridružuje na kraju kolone i dalje držeći mobitele u zraku, bilježeći svaki mogući trenutak.

Fotografija 16. *Postrojavanje i odmor mornara na trgu.* Izvor: privatna arhiva istraživačice

Kroz Morska vrata, Trgom od oružja i gradskim ulicama, mornarica dolazi stupajući do Trga ispred katoličke crkve sv. Mihovila (sv. Mihajla)- Trg sa stablom topole, gdje mornari dobivaju „odmor“ „voljno“, odmaraju se i pripremaju za koračanje do katedrale sv. Tripuna. Tijekom „odmora“ mornari raspravljaju o daljnjem planu i nekolicina dozvoljava gledateljima, osobito djeci da se fotografiraju s njima za uspomenu. Majke komentiraju

fotografije, hvale epitetima u kojima se prepoznaje ponos na tradiciju koja pripada njihovom narodu. Bilo je i nekolicina nasmijanih turista s dalekoga istoka, koji su također snimkama popratili mornare i njihova kretanja.

Nakon 15ak minuta mornari se ponovno postrojavaju u dvored i predvođeni časnicima i limenom glazbom koračaju u dvoredu ulicama grada do trga sv. Tripuna (opet je prva kotorska glazba, a iza nje tivatska). Na Trgu sv. Tripuna već je okupljeno mnoštvo ljudi (oko 1000 ljudi) koji očekuju mornare. Zvone zvona sv. Tripuna i ostalih gradskih katoličkih crkava, čuju se pucnji mušketa. Ljudi su načinili veliki pravokutnik oko ulaza u samu katedralu sv. Tripuna, stojeći uz ranije postavljene konopce i ostavljajući dosta praznog prostora, za nadolazeće mornare i izviđanje kola.

U lođi katedrale čekaju admiral i viceadmiral BM, biskup (zamjena) kotorski, splitski i riječki nadbiskupi (Barišić i Devčić) i biskupi gosti, dužnosnici CG i Hrvatske (ministrica Obuljen, gradonačelnik Kotora...). Dolazilo je još znatizeljnih gledatelja, te nije bilo više mjesta uz konopac, mnogi su se penjali na stolove i stolice obližnjih kafića kako bi se pripremili da vide barem nešto od događaja. Bilo je prisutno puno predstavnika župa iz Hrvatske. Kao što su Korčulanska, Šibenska, župa iz Brele, te ona iz Lepetana. Starije gospođe iz Dubrovnika su hvalile veliku posjećenost i zanimaciju za tradiciju, a bile su oduševljene i s organiziranosti, te su nestrpljivo očekivale svoj najdraži dio, a to je izvođenje kola od strane „zgodnih, mladih mornara“.

Fotografija 17. *Hodočasnici nose zastave svojih župa* Izvor: privatna arhiva istraživačice

Cijeli događaj popratila je HRT televizija, kao i mnoge druge. HRT- ova kamera i novinari bili su tik do mene, te sam njih mogla uočiti.

Uz zvuke limene glazbe i crkvenih zvona ispred katedrale dolazi tivatska i kotorska limena glazba te BM u dvoredu i postrojavaju se u polu krugu ispred crkve. U prostoru formiranog polu kruga ulaze ulicom uz južni zid katedrale. Svirači i dirigent zbora limene glazbe stajali su s lijeve strane gledajući na ulaz u katedralu, ostavljajući mjesta mornarima da se pripreme. Zatim, Časnici mornarice vrše postrojavanje mornara, zapovijedaju „puške uz tijela“, te predaju prijavke admiralu BM i biskupima.

Na katedrali sv. Tripuna, iznad lože izvješene su državne zastave CG, Hrvatske i Vatikana.

Mornari na zapovijed dižu puške cijevima u zrak i ispaljuju jedan plotun, što je popraćeno gromovitim pljeskom.

27(28) mornara uz glazbenu pratnju kotorske i tivatske limene glazbe, zatim izvode kolo sv. Tripuna, plešu 10 figura toga kola, a izvođenje traje 20-tak minuta. Nije izvedena figura „sidro“ koja se vrlo vrlo rijetko izvodi zbog svoje težine i zbog toga što se prethodno na tlu mora iscrtati znak sidra.

Prije početka izvođenja kola, mornari plesači, istupaju iz stroja BM , odlaze do obližnjeg prostora kotorske biskupije gdje se pripremaju za ples- vade bijele rubače –faculete,

koji su presavijeni u trokut, preko konopca koji na krajevima ima drvene štapiće te, povezani međusobno rupcima (svaki plesač u ispruženoj lijevoj i desnoj ruci pridržava jedan kraj rupca), plesnim korakom, uz zvuke skladbe kola sv. Tripuna ulaze u prostor polukruga i započinju ples.

Fotografija 18. 19. 20. *Mornarica izvodi kolo* Izvor: privatna arhiva istraživačice

Prigodom izvođenja zadnjih plesnih koraka, posljednje figure kola, u kolo ulaze dvojica barjaktara sa stjegovima te admiral BM i biskupi kojima se tako izražava počast.

Kolo završava tako što mornari plesači, lijevom rukom dižu svoje kape u zrak i mašu njima izvikujući tri puta sv. Tripunu, okrenuti prema portalu katedrale „slava mu“. Za to vrijeme admiral, biskupi i barjaktari su u okruženi plesačima.

Publika(sudionici svečanosti), velikim pljeskom pozdravljaju plesače, mornare, admirala i biskupe. I ovaj dio, naravno snimajući mobitelom cijelo vrijeme.

Nakon otplesanog kola nazočni ulaze u katedralu gdje se održava misa sv. Tripunu, zaštitniku Kotora. Misu je vodio gost, nadbiskup, riječki mnsr. Devčić uz asistenciju nadbiskupa Barišića i nadbiskupa Rrorka Gjonlleshaja , zamjenika kotorskoga biskupa

Dio Bokeljskih mornara prisustvuje misi, a dio, zbog ograničenosti prostora katedrale ostaje izvan crkve.

Za vrijeme mise, katedrala je puna vjernika. Misi prisustvuju i dužnosnici Republike CG i RH te gradonačelnik Kotora. Na početku nadbiskup Rrork Gjonlleshaja , kao domaćin , zahvalio se državnim dužnosnicima, gradonačelniku Kotora, BM i svima koji su nazočili svečanosti sv. Tripuna . Nakon toga držao je propovijed u kojoj je ispričao o važnosti njihovog sveca i zaštitnika, važnosti ovog dana, te nekoliko priča iz života Tripuna potkrijepljenih poukama za život dobrog katolika.

Nakon završetka mise, mornari BM postrojavaju se ispred katedrale u dvored iz crkve izlazi biskup kotorski (nadbiskup Rrork) noseći u rukama „slavnu glavu“ relikviju glave sv. Tripuna, za njim izlaze gosti nadbiskupi i biskupi, zatim 4 svećenika koja nose srebrni kovčeg s ostalim moćima sv. Tripuna (kovčeg nose na drvenom nosaču s 4 ručke obloženom skupocjenom tkaninom), a iza njih 4 bokeljska mornara iznose baldehin od skupocjene tkanine. Zatim osam mornara, na drvenom nosaču obloženom tkaninom, nose ostale najvrjednije relikvije drugih svetaca koje čuva katedrala sv. Tripuna. Četvero mornara su iz kotorske, a četvero iz tivatske podružnice. Mornari koji nose relikvije moraju biti približno iste visine i sposobni izdržati teret relikvija na ramenima hodajući kroz cijeli stari grad Kotor. Moći svetaca koje nose osam mornara položene su u piramidu visine oko pola metra (ruke, noge, stopala, šaka... svetaca u relikvijarima). Ispred biskupa koji nosi „svetu glavu“ postrojena su dva mornara kopljanika. Oni sa svojim kopljima po potrebi razmiču, otklanjaju i podižu smetnje prolazu relikvijama i procesiji.

Kada je povorka formirana kreće se u procesiju gradom u koloni na čijem čelu su kopljanici, zatim biskup sa „svetom glavom“, biskupi, svećenici s moćima sv. Tripuna u srebrnom sanduku. Mornari s relikvijama, mornari s baldehinom, svećenici, mornari i časnici, zatim hodočasnici iz spomenutih župa noseći svoje zastave, i na kraj ali i ne najmanje važni,

ostali vjernici i ljudi koji cijene ove običaje. U povorci je bilo nešto manje ljudi nego prije mise dok se pratilo kolo. Po procjeni istraživačice i upitanih ljudi oko petstotinjak.

Sudionici procesije koračaju cijelim gradom. Prilikom prolaska pored pravoslavne crkve sv. Nikole (SPC) u loži te crkve je nekoliko pravoslavnih svećenika koji se poklone relikvijama sv. Tripuna i procesiji. Kod crnogorske pravoslavne crkve, šest svećenika su izašli na gradsku ulicu i u redu se poklonili relikvijama svetaca i procesiji. Također, u znak podrške, su tresli sveti tamjan i dim na prolaznike.

Fotografija 21. Predstavnici Crnogorske pravoslavne crkve odaju počast procesiji. Izvor: privatna arhiva istraživačice

Povorka se, obišavši stari grad, njegovim ulicama i trgovima, vraća na trg sv. Tripuna. U crkvu ulaze nositelji relikvija i odlažu moći. Nakon toga slijedi poklanjanje vjernika „svetoj glavi“ ispred glavnog oltara katedrale. Vjernici (i drugi koji se žele pokloniti svecu), a bilo ih je i više od stotinjak, ljube zlatno srebreni okvir relikvije „svetu glavu“ koju pridržava mlađi svećenik. Ljubljenjem relikvije i poklanjanje sv. Tripunu završava se službena svečanost.

Nakon toga vjernici i mornari se okupljaju oko katedrale, komentirajući doživljaje i razglabajući o uspjehu svečanosti. Zakuska za članove mornarice organizirana je u njihovim prostorijama u Kotoru. Obitelji, prijatelji i ostali hodočasnici idu proslaviti pojedinačno ili odmoriti se uz jelo, ili u restoran ili kod kuće. Pridružuju im se mornari nakon zakuske. Još se ne skida odora. Nose je dok god su u društvu ostalih mornara, prijatelja i obitelji..

Fotografija 22. i 23. *Nakon svečanosti, obiteljsko i prijateljsko okupljanje.* Izvor: privatna arhiva istraživačice

Suvenirnice na dan sv. Tripuna, koje sam obišla, (3) nažalost nisu imale Bokeljsku mornaricu ili što drugo vezano uz procesiju. Imale su samo crnogorsku nošnju, i eventualno maketu katedrale.

14. ZAKLJUČAK

Etnografska studija Bokeljske mornarice uz promatranje i sudjelovanje u procesiji sv. Tripuna kao temeljnoj svečanosti izričaja organizacije Bokeljskih mornara Bokokotorskoga zaljeva, sadrži i povijesno-politički kontekst. Svijest o Bokeljskoj mornarici, najstarijoj strukovnoj udruzi na određenom malome prostoru, zaljevu, koji je povijesno bio izložen različitim vladarima i interesima, sačuvana je kao zavičajni, nacionalni i vjerski identitet: bokeljski, hrvatski i katolički. Zbog svoga geopolitičkoga položaja, u Austro-ugarskoj na krajnjem jugoistoku, u Crnoj gori na jugo-zapadu, ratova, te stalnih migracija stanovništva, može se reći da je uvijek sadržavala i multikulturalni aspekt. Uključivanje onih koji su dolazili i sjećanje onih koji su odlazili i svoje sjećanje izrazili osnivanjem bratovština izvan Bokokotorskoga zaljeva, najviše u Hrvatskoj, ujedno je i okvir procesa integracije svih baštinka Bokeljske mornarice. Proces integracije koji je u tijeku, najbolje se očituje u dobivanju UNESCO-ve zaštite gdje ima prijepora između dvije države koja svaka na određeni način baštini Bokeljsku mornaricu. Jedno su politike država, a drugo emocije samih sudionika procesa. Različite stavove imamo i među samim ispitanicima koji su cijeli život proveli u Boki, ali ono što ih povezuje želja je za zajedničkim konsenzusom za dobrobit samoga društva.

Sudjelovanje mornara u procesiji sv. Tripuna povezuje i članove njihovih obitelji koji nisu pripadnici Bokeljske mornarice ali su na razne načine dionici velike svečanosti. Grad Kotor i katedrala sv. Tripuna središnje je mjesto procesije. Osim domaćih, okuplja se i veliki broj vjernika i hodočasnika iz različitih krajeva koji ponosno nose zastave svojih župa. Turistički najatraktivnijim dijelom procesije smatra se kolo koje izvodi Bokeljska mornarica, a zove se kolo sv. Tripuna. Ne plešu ga svi mornari jer ih ima mnogo, a i potrebno je dobro uvježbati figure kola. Među ispitanicima bilo je i plesača kola koji su istaknuli taj dio kao njima od posebne važnosti. Međutim, i oni koji se odijevaju, pucaju iz replika staroga oružja ili oni mornari koji nose relikvije svetaca, ne smatraju se manje važnima jer se iz razgovora s njima očituje afinitet i poštivanje prema tradiciji koju nastavljaju od svojih očeva i djedova.

Uz određene razlike u odnosu na pitanja o UNESCO-voj zaštiti, godinama Bokeljske mornarice u komunističkome dobu kada se je pokušalo otuđiti od vjere i sveca kojemu povijesno pripada, te o odnosu zavičajne bratovštine i onih bratovština iseljenih Hrvata, ipak prevladava svijest o neupitnoj vrijednosti ove nematerijalne baštine kao identitetske odrednice

s jasno definiranim korijenima i svrhom nastanka, i koja na kraju kao takva, pripada cijelome svijetu.

15. LITERATURA

1. Antović I. (2010) **Suvremena sagledavanja Kola Bokeljske mornarice, kao identificiranog nematerijalnog kulturnog dobra**, u Dvanaest vjekova Bokeljske mornarice, Bokeljska mornarica Kotor, Kotor, 2010. Str. 175-182
2. Aralica, T., Aralica V., (1996) **Hrvatski ratnici kroz stoljeća**, 1. knjiga, Oprema, Oružje i Odore hrvatskih ratnika od oko 800. do 1918. godine, Zagreb.
3. Badurina, A., (ur.) (1979) **Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva**, Sveučilišna naklada Liber, Kršćanska sadašnjost, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
4. Belan, A., (2002) **Sveti Tripun i njegova katedrala**, NIP Gospa od Škrpjela, Kotor.
5. Belan, A. (2018) **Kotorske lode – laudes – pohvale**, **Hrvatska revija, Časopis Matice hrvatske**, godište XVIII, No. 2. , 8- 10
6. Butorac, P. (1941) **Tripunjdansko kolo**, Naklada Plemenitog Tijela Bokeljske Mornarice, Kotor, 1941.
7. Creswell, J.W. (2003) **Research Design: Qulitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches**, ThousandOaks, London, New Delhi: SAGE Publications.
8. Čoralić, L, (2007) **Iz prošlosti Boke**, Meridijani, Samobor.
9. Gelcich, G. (.1889) **Storija documentata della marinerezzabocches** , Ragusa.
10. Glazier, M., Hellwig, M.K., (ur.) (2005) **Suvremena katolička enciklopedija**, Marijan tisak. Split.
11. Gugić, I. (1995) **Zaštitnik grada i Kotorske biskupije sv. Tripun mučenik**, u Proslava Svetoga Tripuna, Biskupski ordinarijat Kotor, Kotor.
12. Halmi, A. (2005) **Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima**. Zagreb: Naklada Slap
13. Haralambos, M., Holborn, M. (2002) **Sociologija, teme i perspektive**. Golden marketing. Zagreb
14. Kondanari, N. (2010) **Admirali, viceadmirali i mali admirali Bokeljske mornarice u periodu 1991-2009 godine**. Dvanaest vjekova Bokeljske mornarice, Bokeljska mornarica, Kotor 159-163

15. Lupis, V.B. (2013) **Baštinske teme Boke kotorske**. Gospa od Škrpjela, Perast i IDZ Ivo Pilar, područni centar Dubrovnik 327-329
16. Mihaliček, M, (2010)**Dvanaest vjekova Bokeljske mornarice**// Nošnja Bokeljske mornarice u likovnim prikazima od XVIII. do XX. stoljeća. Bokeljska mornarica Kotor, Kotor.
17. Milošević, M. (2010) **Dvanaest vjekova Bokeljske mornarice**//12 skica za 12 stoljeća Bokeljske mornarice . Bokeljska mornarica Kotor. 2010. Str. 11-20
18. Milošević, M. (1972) **Kolo Bokeljske mornarice, u 12 vjekova Bokeljske mornarice**, Monos, Beograd, 1972. Str. 186-189
19. Milošević. M. (1995) **Kolo Bokeljske mornarice (Kolo svetog Tripuna)**, u Proslava svetoga Tripuna, Biskupski ordinarijat Kotor, Kotor 1995. Str. 10-13
20. Novak, S. P. (2011) **Boka kotorska od kampanela do kampanela**, AGM, Zagreb 2011.
21. Poljak, T.T. (2013) **Uloga državotvornih simbola u izgradnji identiteta hrvatskog društva**. Doktorski rad. Filozofski fakultet. Zagreb.
22. **Proslava svetoga Tripuna** (1995) Biskupski ordinarijat Kotor, Kotor
23. Relja, R. (2009) **Suvremena etnografija kao integrativni metodološki pristup: teorijsko metodološki doprinosi socio-kulturološkim istraživanjima.Godišnjak Titus: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke**. 2(2): 119 – 134. 29.
24. Relja, R. (2009/2010) Sociološka i filozofska temeljenja etnografskog istraživanja. **Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu**. 2/3(2/3):113-133. 30.
25. Relja, R. (2012) Metodološke posebnosti suvremenog etnografskog istraživanja.**Godišnjak TITUS: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke**. 4(4): 179 – 193.
26. Saulačić, M. (2010) **Povezanost Bokeljske mornarice sa sv. Tripunom, zaštitnikom grada Kotora, u Dvanaest vjekova Bokeljske mornarice**, Bokeljska mornarica Kotor, Kotor, 2010, Str. 347-355
27. **Statut Bokeljske mornarice 809** (2011), Bokeljska mornarica, Kotor, 17- 39
28. Stjepčević, I. (2003) **Štovanje sv. Tripuna, u Arhivska istraživanja Boke kotorske**, Gospa od Škrpjela, Perast, 2003, 57-65
39. Vidmarović, Đ. (2011) **Hrvati Boke kotorske kroz povijest – sjećanja i zaboravi**, Hrvatska krovna zajednica – DuxCroatorum, Tivat.

Internet izvori:

1. Bokeljska mornarica 809 – Hrvatski vojnik (<https://hrvatski-vojn timer.hr/bokeljska-mornarica-809/> 26.10.2020.)
2. Bokeljska mornarica – gostovanja u inostranstvu
(http://www.bokeljskamornarica.com/Gostovanja_u_inostranstvu.htm, 2.5.2021.)
3. Enciklopedija natuknica(<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18528>, 6.3.2021.)
4. Saulačić, M. (2017) Hrvatska i Crna Gora da zajedno kandidiraju Bokeljsku mornaricu, Otvoreno pismo (<http://bokeljska-mornarica.hr/otvoreno-pismo-crnogorskom-premijeru-g-markovicu-objavila-profesorice-povijesti-marije-saulacic/> , 22.3. 2021).
5. Saulačić, M. (2020) Bokeljska mornarica tradicijsko obilježje bokeljskih Hrvata po drugi put pred UNESCO-m (<https://biramdobro.com/autorski-tekst-marije-saulacic-bokeljska-mornarica-tradicijsko-obiljezje-bokeljskih-hrvata-po-drugi-put-pred-unesco-m/>, 8.5.2021.)

16. PRILOZI

16.1. Protokol polustrukturiranog intervjua

Odsjek za sociologiju **Filozofski fakultet u Splitu**

Intervjuerka: _____

Datum: _____

Vrijeme: _____

Sudionik/-ica: _____

Spol: _____

Dob: _____

Stupanj obrazovanja: _____

PROTOKOL INTERVJUA

BOKELJSKA MORNARICA		
ZNAČAJ BOKELJSKE MORNARICE ZA HRVATE U BOKI KOTORSKOJ	- razlozi očuvanja tradicije	religija, običaji, druženja, zabava, nacionalnost, osjećaj pripadnosti lokalnoj zajednici i dr.
	- Bokeljska mornarica kao dio osobnog identiteta	značenje mornarice sudioniku/- istraživanja, treba li nešto promijeniti u svezi Bokeljske mornarice
	-održavanje procesije sv. Tripuna svake godine	kratko iskustvo sudionika-ice, treba li biti učestalija ili pak rjeđa, treba li promijeniti nešto drugo u svezi procesije
	- Bokeljska mornarica i pitanje UNESCO-a	treba li je zaštititi i zašto, je li trenutno u procesu ulaska pod UNESCO
	- mornarica, vjera i etnicitet	utjecaj katoličke vjere na mornaricu, ima li u moderno doba utjecaja kao prije, veza mornarice i međureligijskog dijaloga, kao i odnosa između Hrvata, Srba i Crnogoraca
ZNAČAJ PROCESIJE SV. TRIPUNA ZA ČLANOVE BOKELJSKE MORNARICE	-razlog dolaska na procesiju sv. Tripuna	tradicija, obitelj, posao, zabava, pripadnost (vjerska, nacionalna, lokalna zajednica)
	-učestalost dolazaka na procesiju i razlozi	svake godine, svake dvije godine, jednom u pet godina, rjeđe od jednom u pet godina
	- opis i iskustvo procesije	najupečatljiviji i najmanje upečatljiv dio procesije za sudionika istraživanja, treba li nešto promijeniti
	-pripreme za procesiju	priprema odore, vježbanje kola, priprema jela, ostalo
	-opis i značenje odore	odabir boje, tkanina, oružja i simbola, izrada odore: članovi mornarice ili profesionalna / plaćena
	-opis i značenje kola	broj plesova, kako su nastali, izvode li se svi, značenje plesova i figura, pravila izvedbe (kako se biraju plesači), osobni i kolektivni značaj plesa, biste li plesali ako ne plešete i zašto
ZNAČAJ PROCESIJE MORNARU KOJI NOSI GLAVNU RELIKVIJU	-dio osobnog identiteta	značenje, naponi
	- pripreme	osobne, relikvija
	-norme nošenja relikvija	ima/nema, formalne/ neformalne, značenje normi

16.2. Protokol promatranja

SVEUČILIŠTE U SPLITU, FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za sociologiju
Split, 2020. godine

KATEGORIJE PROMATRANJA PROCESIJE SV. TRIPUNA

Sv. misa i procesija	- poruke propovijedi	vjerske, političke, Bokeljska mornarica i dr.
	- elementi procesije	istaknuti uzvanici / govornici i njihove poruke, mimohod, posjećenost i sociodemografski profil posjetitelja, uočena ponašanja i komentari posjetitelja ples: broj plesova i figure, značenja, trajanje, središnja točka uključivanje publike, posjećenost i sociodemografski profil posjetitelja, uočena ponašanja i komentari posjetitelja elementi obuće i odjeće, oružje, simboli i značenja
Gozba i zabava	- suveniri i ostala ponuda	vezani za mornaricu, vjeru, etnicitet, Kotor, elementi ostale ponude

- Popratiti fotografijama i refleksivnim komentarima istraživačice

16.3. Informirani pristanak

Filozofski fakultet u Splitu
Odsjek za sociologiju
Split, 2020. godine

Informirani pristanak na sudjelovanje u istraživanju za potrebe diplomskog rada (2020.)

Poštovani/-e,

pozivamo Vas na sudjelovanje u istraživanju na temu *Etnografija Bokeljske mornarice kao nematerijalne baštine i odrednice identiteta*. Koristi se metoda intervjua i razgovor će biti snimana Vas molimo za pristanak na snimanje. Transkripti intervjua će biti anonimni, a analiza će biti korištena isključivo u akademske svrhe za potrebe realizacije diplomskog rada na Odsjeku za sociologiju, Filozofski fakultet u Splitu.

Vaše sudjelovanje je anonimno i dobrovoljno, stoga možete odustati u bilo kojem trenutku istraživanja. Ako imate dodatnih pitanja prije/nakon intervjua možete kontaktirati istraživačicu na sljedeću elektronsku adresu:

Dora Božinović: dora6465@gmail.com

Pročitao/-la sam i razumijem ovaj informirani pristanak te pristajem sudjelovati u istraživanju.

U Tivtu, _____

Potpis sudionika/-ce

Potpis intervjuerke

16.4. Popis slika i fotografija

Fotografija 1. Bokeljski mornari.....	19
(izvor: iz privatne arhive istraživačice)	
Fotografija 2. Admiral, biskup, viceadmiral i mali admiral.....	24
(izvor: iz privatne arhive istraživačice)	
Slika 1. Grb Bokeljske mornarice.....	24
(izvor: https://www.facebook.com/groups/185753325760/ 20.5.2021.)	
Fotografija 3. Pečat Bokeljske mornarce, podružnice Tivat.....	26
(izvor: privatna arhiva istraživačice)	
Fotografija 4. Mornari plešu kolo pred katedralom sv. Tripuna.....	30
(izvor: privatna arhiva istraživačice)	
Slika 2. Figure kola Bokeljske mornarice	31
(izvor: http://www.bokeljskamornarica.com/Figure_kola.htm /12.4.2021)	
Slika 3. Note kola sv. Tripuna.....	36
(izvor: http://www.bokeljskamornarica.com/Slike/Kolo/Note.jpg / 12.3.2021)	
Fotografija 5. Katedrala sv. Tripuna	49
(izvor: privatna arhiva istraživačice)	
Fotografija 6. Bokelji riječke bratovštine.....	55
(izvor: https://static.jutarnji.hr/images/live-multimedia/binary/2019/2/14/22/FPD_5029%201.jpg 1.6.2021)	
Fotografija 7. Mnoštvo u procesiji sv. Tripuna.....	60
(izvor: privatna arhiva istraživačice)	
Fotografija 8. Mornari nose moći svetaca.....	67
(izvor: privatna arhiva istraživačice)	
Fotografija 9. i 10. Vježbanje kola dan uoči svečanosti sv. Tripuna.....	69
(izvor :privatna arhiva istraživačice/ 8.2.2020.)	
Fotografija 11. Plakati sveca Tripuna na ulazu u grad Kotor.....	70
(izvor: privatna arhiva istraživačice / 9.2.2020.)	
Fotografija 12. i 13. Žene u bokeljskoj nošnji i djeca u odorama bokeljske mornarice	70
(izvor: privatna arhiva istraživačice / 9.2.2020)	
Fotografija 14. Kotorska gradska glazba.....	71
(izvor:privatna arhiva istraživačice/ 9.2.2020.)	
Fotografija 15. Postrojen kotorski odred.....	71
(izvor:privatna arhiva istraživačice/9.2.2020.)	
Fotografija 16. Postrojavanje i odmor mornara na trgu.....	72
(izvor: privatna arhiva istraživačice/9.2.2020.)	
Fotografija 17. Hodočasnici nose zastave svojih župa.....	74
(izvor: privatna arhiva istraživačice/9.2.2020.)	
Fotografija 18. 19. 20. Mornarica izvodi kolo.....	75
(izvor: privatna arhiva istraživačice/ 9.2.2020.)	
Fotografija 21. Predstavnici Crnogorske pravoslavne crkve odaju počast procesiji.....	77
izvor: privatna arhiva istraživačice/9.2.2020.)	
Fotografija 22. i 23. Nakon svečanosti, obiteljsko i prijateljsko okupljanje.....	78
(izvor: privatna arhiva istraživačice/9.2.2020.)	

17. SAŽETAK

Etnografskim pristupom analizirala se je organizacija kulturnih aktivnosti Bokeljske mornarice sa sjedištem u Kotoru. Središnje promatranje i sudjelovanje u procesiji sv. Tripuna 9.veljače 2020. godine, te intervjuiranje članova Bokeljske mornarice tivatske podružnice (bratovštine) dalo je okvir dinamične slike društva Mornarice kakva je ona danas. Vrijeme nastanka Mornarice koje je povezano s dolaskom relikvija sv. Tripuna 809. godine u grad Kotor, uzrok je i današnjoj neraskidivoj povezanosti koja se očituje u samome odavanju počasti prilikom procesije sv. Tripuna. Kolo sv. Tripuna koje plešu Bokeljski mornari jedno je od ljepših gradskih kola srednjovjekovne Europe. Svi članovi, bez obzira na čin i ulogu u procesiji, iskazuju zajedništvo prilikom sudjelovanjaj rada u svojim bratovštinama. Osim specifičnih odora, kako samih mornara, tako i časnika, te poznatoga kola, Bokeljska mornarica obiluje i drugim bogatim značajkama koje je potrebno staviti pod okrilje UNESCO-ve zaštite. Prvenstveno se radi o očuvanju tradicije bokeljskih Hrvata koja ima svoj povijesni tijek, svoja pravila opisana u statutima: od strukovne udruge do kulturnoga društva. Od prvoga sačuvanoga statuta 1463. do onoga koji dolazi nakon demokratskih promjena te unosi novu svježinu slobode, a tradiciji vraća prvotni smisao. Etnografskim metodama analizirane su i istaknute glavne odrednice Bokeljske mornarice u kontekstu nematerijalne baštine i odrednice identiteta.

Ključne riječi: etnografija, nematerijalna baština, identitet, Bokeljska mornarica, sv.Tripun, procesija, kolo, Boka kotorska

18. SUMMARY

The ethnographic approach analyzed the organization of cultural activities of the Boka Navy with its headquarters in Kotor. Central observation and participation in St. Tripun procession on February 9th 2020, and interviewing members of the Tivat branch (fraternity) Boka Navy, provided a framework for a dynamic picture of Navy society as it is today. The formation time of the Navy, which is associated with the arrival of St. Tripun relics in 809 in the town of Kotor is the cause of today's unbreakable connection which is manifested in the very honoring during St. Tripun procession. St. Tripun kolo dance, danced by Boka sailors, is one of the most beautiful city kolo dances of medieval Europe. All members, regardless of rank and role in the procession, show unity in participating and working in their fraternities. Besides specific uniforms, both for sailors and officers, and the famous kolo dance, the Boka Navy abounds in other rich features that need to be placed under the auspices of UNESCO protection. It is primarily about preserving a tradition of Croats from Boka that has its own historical course, its own rules described in the statutes: from a professional association to a cultural society. From the first preserved statute in 1463 to the one that comes after the democratic changes and brings a new freshness of freedom, and returns the original meaning to tradition. Ethnographic methods were used to analyze and highlight the main determinants of the Boka Navy in the context of intangible heritage and identity determinants.

Keywords: ethnography, intangible heritage, identity, Boka Navy, St. Tripun, procession, kolo dance, Boka Kotorska

19. BILJEŠKA O AUTORICI

DORA BOŽINOVIĆ, rođena je 1996. godine u Splitu, Republika Hrvatska. Osnovnu školu je pohađala u Splitu. Završila je Ekonomsko-birotehničku školu u Splitu, zanimanje upravni referent. Prvostupnica je sociologije na Filozofskom fakultetu Split.

e- mail: dora6465@gmail.com

Hvala dragim Mornarima!